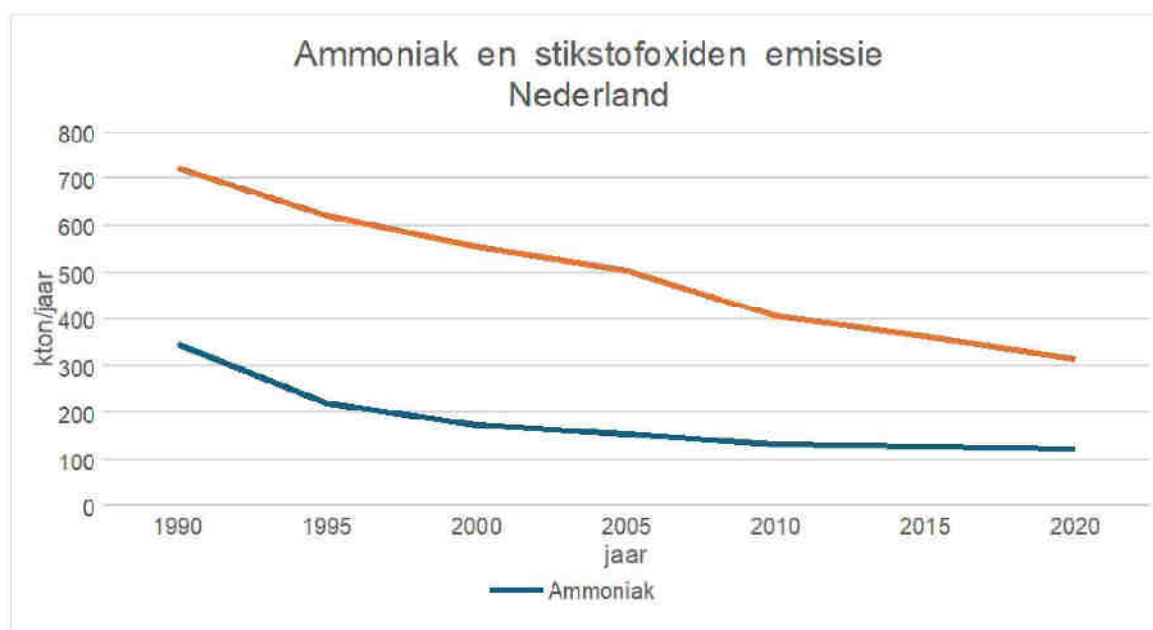

1. Waar staan we nu?

In en rondom de provincie Zuid-Holland liggen verschillende stikstofgevoelige Natura-2000 gebieden. Omdat het stikstofprobleem niet aan de provinciegrens ophoudt rapporteren we niet alleen over de gebieden die (grotendeels) in Zuid-Holland vallen, maar ook over de gebieden die grenzen aan onze provincie. Van de 13 stikstofgevoelige gebieden in en rondom Zuid-Holland zijn er twee waar de natuur zich volledig onder de Kritische Depositie Waarde (hierna: KDW)¹ bevindt (Grevelingen en Voordelta). In deze gebieden vormt stikstof dus geen belemmering voor het halen van de natuurdoelen. In alle andere gebieden is in meer of mindere mate sprake van overbelasting.

1.1 Landelijke trends emissies en deposities

De emissies van ammoniak en stikstofoxiden zijn in de afgelopen decennia flink gedaald. Het invoeren van de katalysator en de energietransitie zorgen voor een dalende trend in de emissies van stikstofoxiden. Innovaties in de landbouw hebben, vooral in de jaren '90, tot enorme reductie van ammoniakemissie geleid. De dalende trend van stikstofoxidenemissies zet door. Voor ammoniak is de trend de laatste 10 jaar afgevlakt. (zie figuur 1).

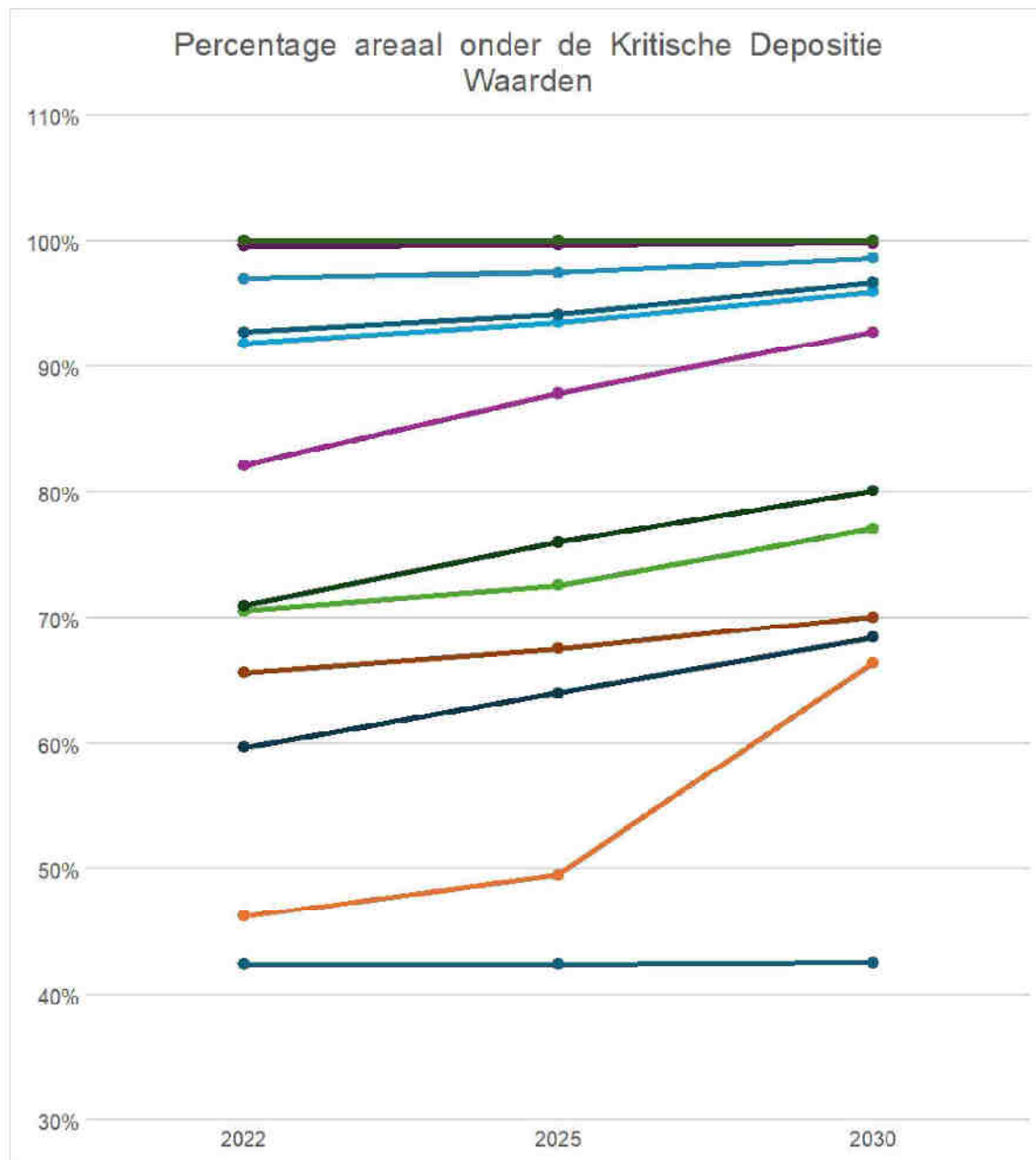

Figuur 1: Ammoniak en stikstofoxiden emissie Nederland. Bron: Emissieregistratie.nl.

¹ Veelgestelde vragen over stikstof en Natura 2000 - BU12

1.2 Depositietrend in Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden

In figuur 2 zijn de depositietrends per stikstofgevoelig Natura 2000-gebied in beeld gebracht. Deze data zijn afkomstig uit AERIUS Monitor². AERIUS Monitor bevat (onder andere) data van de Klimaat- en Energieverkenning (hierna: KEV)³ uitgevoerd door het Planbureau voor de Leefomgeving (hierna: PBL).

Figuur 2: Depositietrends stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (gedeeltelijk) in Zuid-Holland. Bron: AERIUS Monitor 2024.

² monitor.aerius.nl/monitor/introductie

³ <https://www.pbl.nl/kev>

2. Wat is nu de urgentie?

De Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden staan onder grote druk. Vermesting en verzuring spelen daarbij een belangrijke rol. De jarenlange te hoge stikstofdepositie heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de veresting en verzuring van Natura 2000-gebieden. Ook verstoort de hoge aanvoer van stikstof de natuurlijke bodemprocessen en de kwaliteit van voedsel voor dieren.

Ondanks de vele natuurherstelmaatregelen die afgelopen decennia genomen zijn, gaan veel - vooral stikstofgevoelige - habitattypen nog steeds achteruit. Om deze achteruitgang te stoppen is het noodzakelijk dat ook de stikstofdepositie sterk vermindert.

De provincie heeft voor alle 13 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden een natuurdoelanalyse (hierna: NDA's) opgesteld⁴. In NDA's is gekeken welke knelpunten er zijn voor het halen van de natuurdoelen, hoe de natuurdoelen ervoor staan en welke maatregelen mogelijk zijn om de natuurdoelen te halen. De NDA's hebben als uitgangspunt dat de achtergronddepositiewaarde (hierna: ADW) onder de KDW is. De NDA's zijn een momentopname, waar een inschatting is gedaan welke overige maatregelen er kunnen worden genomen om de natuur te herstellen en bij welke habitats dat niet mogelijk is met maatregelen binnen het gebied. De NDA's worden gebruikt bij het opstellen van nieuwe Natura 2000-beheerplannen.

Daarnaast dient het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) ervoor om drukfactoren buiten de begrenzing van Natura 2000-gebieden te verlagen. En het programma Natuur Netwerk Nederland (hierna: NNN) heeft als doelen de verbinding en verbetering van natuurwaarden tussen Natura 2000-gebieden.

In Natura 2000-gebieden worden reeds veel maatregelen genomen om de natuur te versterken en te herstellen. Deze maatregelen zijn zowel gericht op het robuuster maken van het systeem, als op het tegengaan van de directe effecten van verhoogde stikstofdepositie.

Herstelmaatregelen om stikstofdepositie tegen te gaan kunnen worden onderscheiden in maatregelen op standplaatsniveau (maaien, plaggen, bekalken, begrazen etc.) en maatregelen op landschapsniveau (herstel van waterhuishouding, dynamiek, ecologische connectiviteit etc.)⁵. De effectiviteit van maatregelen is op de lange termijn beperkt als de onderliggende oorzaken van achteruitgang niet worden geadresseerd⁶. Het gaat hierbij om het terugdringen van stikstofdepositie, maar bijvoorbeeld ook om het herstel van het grondwatersysteem en het creëren van ruimte voor natuurlijke processen.

De effecten van decennialange overmaat aan stikstof op de bodem, planten en fauna zijn zeer complex en ingrijpend. Natuurherstelmaatregelen kunnen deze situatie tijdelijk verbeteren, maar bieden geen lange termijn-oplossing. Bovendien kunnen sommige maatregelen niet oneindig herhaald worden. We worden ook met de complexiteit van natuur geconfronteerd als sprake is van conflicterende natuurdoelen, waar maatregelen voor het ene doel niet of lastig verenigbaar zijn met en ander. Dit wil niet zeggen dat het uitvoeren van natuurherstel zinloos is: goed uitgevoerde maatregelen zijn noodzakelijk om nog aanwezige populaties van planten en dieren te behouden

⁴ [Natura 2000 - Provincie Zuid-Holland](#)

⁵ Rapport Herstelstrategieën stikstofgevoelige habitats <https://www.natura2000.nl/hulpmiddelen/herstelstrategieen>

⁶ Bobbink, R. (2021). *Effecten van stikstofdepositie nu en in 2030: een analyse*. Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen. Rapportnummer RP-20.135.21.35.

voor de toekomst na stikstofreductie⁷.

In bijlage 1: Samenvatting natuurherstelmaatregelen is een overzicht te vinden wat er allemaal gebeurt op het gebied van maatregelen treffen ten behoeve van de natuur. Het reduceren van stikstofemissies wordt in dit document verder geanalyseerd.

2.1 Maatschappelijke doelen binnen de provincie

Doordat de natuur er slecht aan toe is, is de problematiek van de vergunningverlening ontstaan.

Hierdoor komen maatschappelijke doelen in de knel.

De maatschappelijke uitdagingen in Zuid-Holland zijn groot. Zo is er een flinke woningbouwopgave van 200.000 woningen tussen 2010 en 2030, zijn er nieuwe wegen en OV-verbindingen nodig om onze provincie goed bereikbaar te houden en zijn er grote aanpassingen in de ruimtelijke ordening nodig om de energietransitie vorm te geven. Ook de Zuid-Hollandse economie leidt onder de druk op natuurvergunningen.

⁷ Bobbink, R., G. van Dijk, E. Remke & H. Tomassen (2022). *Herstelbaarheid van door stikstofdepositie aangetaste Natura 2000-habitattypen: een overzicht*. Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen. Rapportnummer RP-21.117.21.95.

3. Opgaven en doelen

Op verschillende niveaus zijn er afspraken gemaakt over het in stand houden van de natuur en de bijbehorende doelen. Dit hoofdstuk beschrijft de juridische basis, waar deze doelen op zijn gebaseerd.

3.1 Europese doelen

De Vogel- en Habitatrichtlijn (hierna: VHR) verplicht lidstaten zorg te dragen voor een gunstige staat van instandhouding in de Natura 2000-gebieden. Dit doel is ook opgenomen als beleidsdoel in het beleidskader Natuur. De Vogelrichtlijn (hierna: VR, 1979) en de Habitatrichtlijn (hierna: HR, 1992) zijn door de Europese Unie opgesteld om de biodiversiteit in Europa in stand te houden. In deze richtlijnen staat welke planten en dieren en hun natuurlijke habitats beschermd moeten worden door de lidstaten van de Europese Unie. De VR is gericht op in het wild levende vogelsoorten en hun leefgebieden. De HR is gericht op dier- en plantensoorten en hun leefgebieden. De richtlijnen zorgen voor gebieds- en soortenbescherming in Europa.

In augustus 2024 is de Natuurherstelverordening in werking getreden. Het doel van de verordening is de schade aan de Europese natuur tegen 2050 te herstellen. Tegen 2050 moeten ten minste op 90% van de oppervlakte herstelmaatregelen zijn uitgevoerd. De wet omvat vereisten om herstelmaatregelen te treffen om o.a. de goede conditie van belangrijke habitattypen en habitats van soorten op land en op zee te bereiken.

Per Natura 2000-gebied dienen de instandhoudingsdoelen te worden behaald zoals deze zijn opgenomen in de aanwijzingsbesluiten van die gebieden. Het tempo waarin dit gebeurt mag door de lidstaten zelf worden bepaald^{8,9}.

3.2 Landelijke doelen

In de Wet stikstofreductie en natuurverbetering is opgenomen dat in 2025 minimaal 40% van het gebied van de stikstofgevoelige natuur in beschermde Natura 2000-gebieden een gezond stikstofniveau (depositiewaarde onder de KDW) moet hebben. In 2030 minimaal de helft van het totale areaal onder de KDW zijn en in 2035 minimaal 74%. Deze resultaatverplichtende omgevingswaarden zijn opgenomen in de Omgevingswet.

⁸ AbRS 29 mei 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1603, r.o. 13.3

⁹ Zie hierover ook Verbeek, *Gebiedsbescherming in de Wet natuurbescherming*, Zutphen 2016, p. 68-70

3.2.1 Instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebieden

Het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden is gekoppeld aan de KDW, dat voor elk habitattype wordt vastgesteld. De KDW's zijn internationale wetenschappelijk bepaalde grenswaarden en dienen als indicatie vanaf wanneer negatieve effecten niet meer zijn uit te sluiten als gevolg van stikstofdepositie. De KDW's worden ook geüpdatet aan de hand van nieuwe wetenschappelijke inzichten. De laatste update voor Nederlandse habitattypen was in 2023¹⁰.

3.2.2 Achtergronddepositiewaarde bepaling

Voor het in beeld brengen van de stikstofproblematiek in relatie tot de natuur wordt AERIUS Monitor gebruikt¹¹. Hierbij worden de ADW's berekend aan de hand van zeer uitgebreide datasets die aangevuld zijn met veldmetingen. Ook factoren zoals het landelijke reliëf (hoge bomen vangen veel stikstof, open graslanden weinig) en de meteodata (alle belangrijke factoren voor weersomstandigheden) worden hierin meegenomen. De stikstofdepositie op habitats kan jaarlijkse behoorlijk fluctueren, dit kan komen door een verscheidenheid aan factoren waarvan de belangrijkste te relateren is aan meteodata.

3.2.3 Van depositiedoelen naar emissiedoelen

Om een langjarig doel te bereiken is het wenselijk dat het te kiezen doel niet fluctueert aan de hand van wetenschappelijke inzichten. Zoals hierboven beschreven kunnen de inzichten over de hoogte van de KDW's worden bijgesteld. Daarnaast is de wetenschappelijke tool AERIUS Monitor afhankelijk van wetenschappelijke inzichten en jaarlijkse fluctuaties door onder andere het weer. Daarom wordt in het ZHAS gekozen voor doelen die direct vertaald zijn naar emissiereducties. Inzichten in emissiereducties kennen de minste fluctuatie.

Indicatieve doelen voor het reduceren van NO_x-emissies komen uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied (hierna: NPLG)¹². Voor de sectoren industrie en energie is de emissiereductieopgave 38% minder NO_x-emissies in 2030 ten opzichte van 2019. Voor de sector mobiliteit is dat 25%.

3.3 Provinciale doelen

In het eerdergenoemde NPLG zijn indicatieve reductiedoelen opgenomen ten aanzien van ammoniakemissie per provincie. Voor Zuid-Holland was dit indicatieve doel vastgesteld op 1,9 kton reductie ten opzichte van de basis prognose voor 2030, wat neer komt op een reductie van 2,5 kton ten opzichte van de emissies in 2018.

¹⁰ Wamelink, W., van Dobben, H., van der Zee, F., van Hinsberg, A., & Bobbink, R. (2023). *Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000: Herziening 2023*. (Rapport / Wageningen Environmental Research; No. 3272). Wageningen Environmental Research. <https://doi.org/10.18174/633179>

¹¹ Alles over AERIUS Monitor | Producten | AERIUS

¹² Kamerbrief van Minister van der Wal, ministerie Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, DGLSGS / 26174881 van 10 februari 2023

4. Maatregelen en ontwikkelingen voor stikstofreductie

Het Coalitieakkoord Krachtig Zuid-Holland beschrijft dat het landschap en de biodiversiteit van Zuid-Holland onder druk staan door het groeiend aantal inwoners, economische ontwikkeling, klimaatverandering en stikstofuitstoot van landbouw, verkeer, luchtvaart en industrie. De provincie Zuid-Holland zet in op het nemen van maatregelen voor NO_x- en NH₃-emissiereducties. Het Rijk, gemeentes en andere gebiedsregio's zetten ook in op emissiereducties.

Sectoren zoals mobiliteit en de industrie leveren een bijdrage aan de verlaging van de stikstofemissie. Voor deze sectoren zijn geen provinciale, maar landelijke doelen bepaald. Het behalen van deze doelen loopt grotendeels via Europese klimaatafspraken, die de industrie en de mobiliteitssector verplichten om de uitstoot van schadelijke gassen te verminderen.

Zo worden er maatwerkafspraken, vanuit het Nationaal Verduurzamingsprogramma Industrie (hierna: NVPI)¹³, gemaakt met industriële piekbelasters¹⁴ in de haven. De provincie werkt hierin samen met het Rijk, het Havenbedrijf Rotterdam en Deltalinqs.

In de kamerbrief van 17 januari 2025¹⁵ is de beleidsvisie gepresenteerd om te komen tot maatwerkafspraken met de sector afvalverbranding in het kader van verminderen en verduurzamen. Overige piekbelaster sectoren in de haven zijn nog niet benaderd door Rijk en/of provincie.

In de provincie Zuid-Holland zijn er acht steden die uitvoering geven aan de Zero Emissiezones voor transport van goederen in stedelijke centra¹⁶. Daarnaast worden regionale warmtetransportnetwerken aangelegd. Dit zijn ondergrondse leidingen waarmee restwarmte uit bijvoorbeeld de Rotterdamse haven kan worden gebruikt om huizen en bedrijven in Zuid-Holland te verwarmen.

Voor de reductie van ammoniak werkt de provincie Zuid-Holland aan de uitvoering van de plannen van het ZH-PLG. Hiervoor heeft de provincie Zuid-Holland 188 miljoen aan versnellingsgelden ontvangen om provinciale gebiedsplannen te realiseren. Onlangs heeft de provincie van de 59 projecten, die zijn ingediend in het Maatregelenpakket Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (hierna: ZH-PLG), financiële ondersteuning gegeven aan 29 projecten¹⁷.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de verschillende categorieën, die van belang zijn voor emissiereductie. Hierbij is alleen gekeken naar vastgesteld en bestaand beleid. Waar mogelijk is een inschatting gemaakt van potentiële reductiehoeveelheden die voortvloeien uit maatregelen en ontwikkelingen. Voor sommige van deze maatregelen of ontwikkelingen is het echter zeer lastig om een degelijke inschatting van de impact te maken. De relatie oorzaak – gevolg tussen een maatregel en het gewenste gedrag is niet altijd in cijfers uit te drukken. Zoals bij bijvoorbeeld het plaatsen van elektrische laadpalen bij natuurgebieden: dit zorgt niet direct voor een toename van het gebruik van elektrische auto's, maar stimuleert deze ontwikkeling wel.

¹³ [Nationaal Programma Verduurzaming Industrie | Nationaal Programma Verduurzaming Industrie](#)

¹⁴ [Aanpak piekbelasting | Levend Landschap](#)

¹⁵ Kamerbrief van Minister Hermans, ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, IENW/BSK-2024/345736 van 17 januari 2025

¹⁶ [Regionale agenda zero emissie stadslogistiek Zuid-Holland - Kennis - Zuid-Holland](#)

¹⁷ [Zuid-Holland aan de slag voor landelijk gebied - Provincie Zuid-Holland](#)

Enkel de maatregelen en ontwikkelingen die bijdragen aan een verlaging van relevante emissies zijn meegenomen in de onderstaande beschouwing. Overige duurzaamheidsmaatregelen die niet bijdragen zijn niet meegenomen.

4.1. Emissiereductie van stikstofoxiden (NO_x)

4.1.1 Energieverbruik, elektrificatie en warmtebehoefte

i. Wonen: Opschalen Houtbouwsubsidieregeling¹⁸

Woningcorporaties in Zuid-Holland kunnen een aanvraag indienen voor een bijdrage uit de Subsidie wonen Zuid-Holland, Hoofdstuk 7C Opschalen houtbouw sociale huurwoningen.

Doel van de subsidie 'Opschalen houtbouw sociale huurwoningen' is het versnellen van de realisatie van de bouwmethode houtbouw. Het bouwen met biobased materialen – met name houtbouw – is een strategie om invulling te geven aan de klimaatdoelstellingen. Houtbouw draagt bij aan energie-efficiëntie. Het is bijvoorbeeld zeer geschikt om 'passief' te bouwen en daarmee te komen tot een extreem laag energieverbruik.

Deze provinciale subsidieregeling is gestart op 17 juni 2024. Sindsdien zijn er zes aanvragen binnengekomen. Met dit onderdeel van de Subsidieregeling wonen Zuid-Holland zijn afgelopen jaar 165 sociale huurwoningen gesubsidieerd. De subsidie heeft in totaal geleid tot de opschaling van houtbouw voor 520 woningen.

ii. Provincie: warmtenetten

In verschillende regio's zijn warmtetransportsystemen in aanbouw of al in gebruik. Deze projecten zijn gericht zijn op het verminderen van gasverbruik van bestaande woningen en deels op de glastuinbouw. Door het gebruik van restwarmte wordt minder aardgas gebruikt en daarmee vermindert de uitstoot van NO_x. De projecten bevinden zich in verschillende fases van ontwikkeling.

We geven hierbij een kort overzicht van de verschillende warmteprojecten en de stikstofreductie die door deze projecten gerealiseerd kan worden:

- **Warmtelinq; fase 1 en 2:**¹⁹ **109.000 kg NO_x per jaar**

Warmtelinq is een ondergrondse hoofdtransportleiding waarmee restwarmte uit de Rotterdamse haven kan worden gebruikt om huizen en bedrijven in Zuid-Holland te verwarmen. De leiding loopt van de Vondelingenplaat in de Rotterdamse haven via Vlaardingen, Schiedam, Midden-Delfland, Delft en Rijswijk naar Den Haag. De bouw is in 2022 gestart.

- **Warmteproject Westland:**²⁰ **32.000 kg NO_x per jaar**

In Westland zijn diverse clusters van bedrijven gerealiseerd, die gezamenlijk zijn aangesloten op een aardwarmtebron. De volgende stap is om deze clusters en nog nieuw te ontwikkelen aardwarmteprojecten met elkaar verbinden tot één warmtenet. Het doel is om dit project in 2030 af te ronden.

¹⁸ [Wonen Zuid-Holland \(SRW\) - Provincie Zuid-Holland](#)

¹⁹ <https://www.warmtelinq.nl/>

²⁰ <https://www.warmtenetwerkwestland.nl/>

- **Warmteproject Den Haag²¹:** **24.000 kg NO_x per jaar**

In Den Haag levert Eneco warmte aan het centrum van de stad, ook wel het stadsnet genoemd. Daarnaast levert het warmtenet aan de wijken Wateringsveld, Ypenburg en Spoorwijk. In totaal zijn er 21.000 locaties op de warmtenetten aangesloten. Dit netwerk wordt de komende tijd uitgebreid.

- **Warmtesysteem Holland Rijnland²²:** **25.000 kg NO_x per jaar**

De gemeenten Katwijk, Noordwijk, Oegstgeest, Hillegom, Lisse en Teylingen maken de overstap naar een warmtenet. De verwachting is dat in 2028 de eerste aardwarmtebron gerealiseerd zal zijn.

- **Warmteproject Drechtsteden²³:** **15.000 kg NO_x per jaar**

In 2013 startte de aanleg van het warmtenet Dordrecht. Inmiddels ligt er een hoofdtransportleiding van 32 kilometer door Dordrecht, waar 7500 huishoudens en gebouwen gebruik van maken.

- **Warmteproject Gorinchem²⁴:** **700 kg NO_x per jaar**

De gemeente Gorinchem is begonnen met het van het gas afkrijgen van de Gildenwijk. De planning is dat in 2025 de wijk is aangesloten op de duurzame bron Energie uit Afvalwater.

- **Warmteproject Geothermie Delft²⁵:** **7.000 kg NO_x per jaar**

Het doel van Geothermie Delft is de verduurzaming van de warmtevoorziening van de campus van de Technische Universiteit Delft. Daarnaast zal warmte geleverd worden aan andere warmtevragers zoals studentwoningen. In een latere fase zal de stad op het warmteproject aangesloten kunnen worden.

- **Warmteproject Rotterdamse regio²⁶:** **75.000 kg NO_x (wordt nog uitgebreid).**

Het overschot van warmte uit de Rotterdamse haven wordt ingezet om woningen te in de omgeving te verwarmen. Trekker van dit project is het Warmtebedrijf Rotterdam.

- **Oostland / Zuidplaspolder:** **90.000 kg NO_x per jaar (wordt nog uitgebreid).**

In het Oostland zijn verschillende aardwarmteprojecten in ontwikkeling in samenwerking met Wayland Energy waaronder de gebieden Lansingerland, Berkel en Rodenrijs en Pijnacker vallen. In Zuidplaspolder zijn er ontwikkelingen voor warmtenet en aansluiting op RoCa Warmteleiding, voornamelijk bedoeld voor glastuinbouw, bedrijventerreinen en de bebouwde omgeving.)

²¹ [Haagse Warmtenet – Stichting Warmtenetwerk](#)

²² [Aardwarmte Rijnland – Warmte van hier](#)

²³ <https://www.rtvapendrecht.nl/woningcorporaties-en-hvc-versnellen-met-warmtenet/>

²⁴ [Warmtenet Gildenwijk \(Gorinchem\) – Stichting Warmtenetwerk](#)

²⁵ [Geothermie Delft](#)

²⁶ [Havenwarmte heeft een duurzaam doel](#)

iii. Subsidieregeling Zonnig Zuid-Holland

Eigenaren van grote daken, waterbassins of parkeerterreinen die geschikt gemaakt moeten worden om PV-panelen te kunnen installeren, komen in aanmerking voor de subsidieregeling Zonnig Zuid-Holland. Ook eigenaren die een dak, waterbassin of parkeerterrein aan een energiecoöperatie, of soortgelijk initiatief ter beschikking willen stellen, kunnen deze subsidie aanvragen. We kiezen voor PV-panelen op daken, waterbassins en parkeerterreinen, om het landschap van Zuid-Holland zoveel mogelijk te ontzien.

De regeling is met ingang van 2025 verlengt en geldig tot en met 2027.

Sinds de start van de subsidieregeling (juni 2020) hebben tot peildatum 18 november 2024 263 projecten een subsidie ontvangen. In totaal is er sinds juni 2020 een opgesteld vermogen van 50.650,21 kWp mogelijk gemaakt. Uitgaande van een opbrengst van 0,88 kWh/Wp/jr²⁷ en een NO_x-uitstoot van 0,71 g/kWh²⁸ bij opwekking stroom op basis van de grijze energiemix is wordt er daarmee 29,2 ton NO_x-uitstoot op jaarbasis vermeden.

iv. Windenergie

Het opgesteld vermogen aan windenergie was op 1 januari 2025 circa 800 MW. In 2024 kwam er 24,8 MW op land in Zuid-Holland bij. Dit omvat windpark Oude Mol in de gemeente Hoeksche Waard. Dit windpark is een repowering van windpark Clothildis, wat bestond uit 6 turbines met in totaal 4,8 MW. Daarvoor vond de laatste aanzienlijke toename van het opgesteld vermogen plaats in het eerste kwartaal van 2023 met de realisatie van het windpark op de Tweede Maasvlakte van Eneco. Dit windpark is goed voor ruim 110 MW.

In het Nederlandse Klimaatakkoord uit 2019 wordt gerekend met 3237 vollasturen (capaciteitsfactor ~37%) voor wind op land²⁹. Uitgaande van een gemiddelde 3237 vollasturen per jaar en een NO_x-uitstoot van 0,71 g/kWh²⁸ bij opwekking stroom op basis van de grijze energiemix is wordt er op jaarbasis met een opgesteld vermogen van 800 MW ongeveer 2000 ton NO_x-uitstoot vermeden.

Op het gebied van windenergie staan ook in de komende jaren nog realisatie van windmolenparken in de planning, ofschoon er sprake is bij vrijwel alle projecten van de nodige (procedureel-juridische) vertraging.

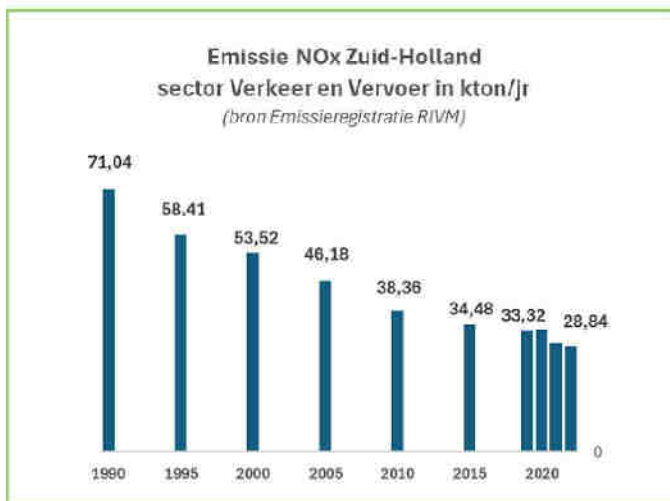
²⁷ <https://www.zonneplan.nl/kenniscentrum/zonnepanelen/vermogen>

²⁸ https://ce.nl/wp-content/uploads/2021/03/CE_Delft_4F65_defnotitieMO.pdf

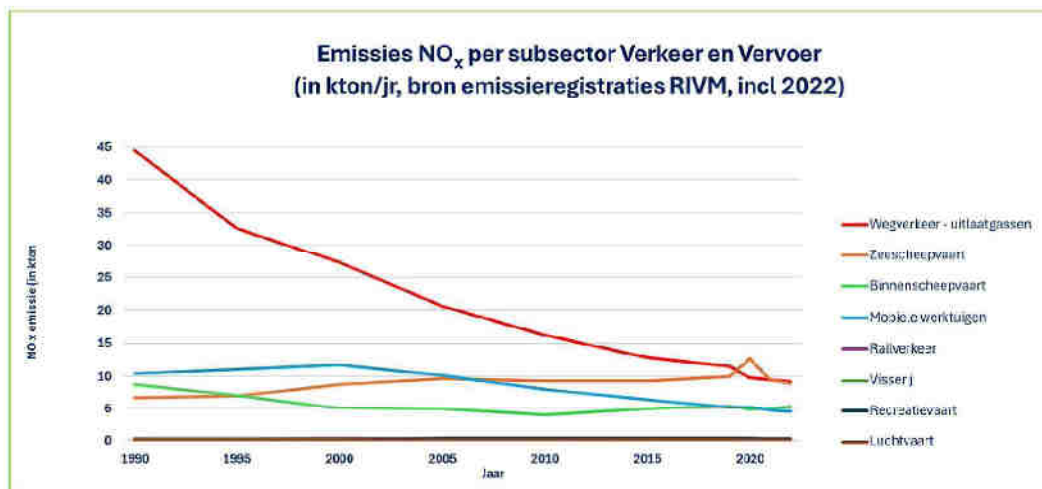
²⁹ <https://www.klimaatakkoord.nl/>

4.1.2 Mobiliteit

Het totale (scheeps-, auto- en overig vervoer) verkeer en vervoer is verantwoordelijk voor 68% van alle NO_x-uitstoot in Zuid-Holland. De uitstoot van NH₃ door mobiliteit is rond de 9% van alle NH₃-uitstoot in Zuid-Holland³⁰. In de afgelopen jaren is er sprake van een dalende trend in de NO_x-uitstoot van verkeer en vervoer. Sinds 1990 is de NO_x-uitstoot gedaald met 50% (zie figuur 3). In 2022 is de NO_x-uitstoot van mobiliteit in Zuid-Holland 28,9 kton³¹. In figuur 4 is de NO_x-uitstoot per subsector weer gegeven. Hierin valt op dat zeescheepvaart relatief veel bijdraagt aan de NO_x-emissies.

Figuur 3: Stikstofemissies verkeer en vervoer in Zuid-Holland. Bron: RIVM emissieregistraties 2024.

Figuur 4: Stikstofemissies per subsector verkeer en vervoer in Zuid-Holland. Bron: RIVM emissieregistraties 2024.

Momenteel werkt de provincie aan maatregelen om de uitstoot door mobiliteit te beperken. Dit gebeurt o.a. vanuit het beleid voor duurzame mobiliteit wat van oorsprong is ingegeven vanuit de doelen uit het klimaatakkoord en Schone lucht akkoord³². Veel van de activiteiten van duurzame

³⁰ [Data | Emissieregistratie](#)

³¹ [Monitor Emissies NO_x Trend 1990-2022](#)

³² [Home - Schone lucht akkoord](#)

mobiliteit dragen ook bij aan het beperken van de NO_x-uitstoot. De belangrijkste provinciale maatregelen om de uitstoot door vervoer over de weg verder te verlagen zijn:

i. Zero-Emissie OV bussen.

De provincie Zuid-Holland is opdrachtgever van openbaar vervoer in de gebieden Zuid-Holland Noord, Drechtsteden, Molenlanden, Gorinchem, Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee. In de aanbestedingen is vastgelegd dat uiterlijk in 2030 alle OV-bussen zero-emissie zijn (elektrisch of op waterstof). In 2024 was 15% van de vloot al Zero-emissie³³. In 2025 worden de bussen in de concessie Zuid-Holland Noord vier jaar eerder volledig Zero-emissie. Daardoor is in 2026 ruim 50% van de totale vloot in Zuid-Holland Zero-emissie.

De gemiddelde emissiereductie per jaar neemt dan toe van 411 kg naar ruim 769 kg NO_x in 2026. Dit is een versnelling ten opzichte van 2030, wanneer de hele vloot van OV-bussen emissieloos moet zijn.

ii. Onderhoud provinciale (vaar)wegen.

Als provincie zijn we verantwoordelijk voor het verminderen van de stikstofreductie tijdens aanleg en beheer- en onderhoudswerkzaamheden. We hebben ons gecommitteerd aan het convenant schoon en emissieloos bouwen (hierna: SEB). In onze aanbestedingsvereisten is basiskwaliteit opgenomen en we werken aan de controle hierop. Voor klein bouwmaterieel is emissieloos eenvoudig en vrijwel zonder extra kosten te realiseren. Voor groot bouwmaterieel is dit lastiger, ook gelet op beschikbaarheid van laadinfrastructuur op de bouwplaats³⁴.

Daarbij zal gebruik worden gemaakt van de landelijke Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (hierna: SSEB)³⁵. Dit biedt een aanzet voor de transitie naar emissieloos bouwmaterieel, maar meer is nodig om de transitie en daarmee stikstofreductie te versnellen.

iii. Goederenvervoer

We stimuleren de ontwikkeling van regionale hubs voor haven, vers, stads en bouwlogistiek om zo de verschuiving van lading (modal shift) naar relatief duurzame vervoerwijzen, zoals binnenvaart, buisleidingen en spoor te faciliteren. In het onlangs afgesproken Realisatiepact Rotterdam³⁶ worden maatregelen uitgevoerd. Deze maatregelen leiden tot minder vrachtwagenritten, brandstofbesparing door digitalisering inspectie en douane, maar ook door slimme logistiek en verduurzaming van de vers-logistiek. Daarmee kan naar schatting tot 2,1 kton NO_x-emissie per jaar worden gereduceerd vanaf 2026.

³³ Milieuprestaties OV-bussen 2024, stand voorjaar 2024. CROW.

³⁴ Zie www.opwegnaarseb.nl

³⁵ Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB), daarmee stelt het Rijk € 65 miljoen beschikbaar, RVO, 2025.

³⁶ Realisatiepact Rotterdam en omstreken voor logistieke samenhang, 29 maart 2024

Overige Modal shift maatregelen staan zijn in tabel 1 weergegeven:

Modal shift project	projectomschrijving	verwachte jaarlijkse reductie
Nugteren transport(barge)	Herontwikkeling voormalige Nedstaal terrein Ablasserdam om vervoer over water vanaf deze markante locatie langs de A15 mogelijk te maken. De transportonderneming is gespecialiseerd in transport, op- en overslag en logistieke dienstverlening van exceptionele lading.	17.000 vrachtwagens en 500.000 ton lading van weg naar het water
Danser RTM-OTB verbinding (barge)	Overslag containers uit de regio op de terminal Bergambacht (OTB). In samenwerking met binnenvaart operator Danser wordt gewerkt aan reguliere containerdienst Maasvlakte-OTB "De Groene Hart Corridor"	5000 Twenty foot Equivalent Unit (hierna: TEU) en 17.000 bulk vrachtwagens van weg naar water in 2022. Met verwachting in 2025 12.000 TEU en 23.000 bulk vrachtwagens
Rotterdam Maasvlakte – Dutch Fresh Port (barge)	Verminderen vervoersbewegingen over de A15 van Rotterdamse haven naar agro versfood-cluster Dutch Fresh Port (DFP) Barendrecht/Ridderkerk. Een lijndienst over water vormt nieuwe oplossing voor bevoorrading van versimporteurs zoals: The Greenery, Bakker Barendrecht, Hillfresh, Van Oers, Olympic Fruit en Van Gelder. De eerste pilots begin mei 2025.	2,6 miljoen wegkilometers worden vermeden. 43.000 TEU per jaar via het water met reductie van 1900 ton CO2.
Rotterdam Maasvlakte-Coevorden-Malmö (rail)	Skannerail heeft een succesvolle railverbinding tussen Coevorden en Malmö gerealiseerd. Door een railverbinding met Maasvlakte en het RSC kan er ook lading uit Zuid-Holland mee via Coevorden naar Malmö. Momenteel wordt lading via de weg van Zuid-Holland naar Coevorden gebracht.	nog nader te bepalen jaarlijkse reductie
Rail Service centrum Rotterdam – Padborg Denemarken(rail)-	Initiatief van Freshrail van een rail versnetwerk met diverse herkomsten en bestemmingen in Europa. Als eerste wordt, mede door interesse van Coop, opgezet van Rail Service centrum Rotterdam naar Padborg in Denemarken met railoperator Lineas. Rotterdam wordt knooppunt voor spoorvervoer van goederen binnen de Agri-Food sector.	11.000 TEU van de weg naar rail, met reductie van 6000 ton CO2
Cargobeamer op RSC (rail)	Cargobeamer heeft systeem ontwikkeld waarmee niet kraanbare trailers eenvoudig op de trein kunnen worden gezet. Daarmee kan de grote stroom vrachtwagens met vers vanuit de Greenports naar onder andere Duitsland worden verminderd.	minimaal 20.000 TEU van weg naar rail, en een reductie van 12.000 ton CO2
Lorryrail Europort-Spanje P&O (rail)	Lorryrail heeft ook een systeem ontwikkeld waarmee niet kraanbare trailers eenvoudig op de trein kunnen worden gezet. Lorryrail heeft goed verbindingen richting Spanje en is interessant voor bedrijven die vers importeren vanuit Spanje. Momenteel gaat bijna alle versimport vanuit Spanje via de vrachtwagen. truck. Lorryrail wil graag een directe verbinding met de ferries naar Engeland	12.000 TEU van weg naar spoor, met een reductie 6700 ton CO2
OMRIN KOTUG E pusher (barge)	Vanaf 1-1 2024 zal afval tussen Rotterdam, Vlaardingen, Ridderkerk en Heerenveen(verwerking) over water worden vervoerd met duwboden van Kotug. Deze E pushers (duwboden) zijn innovatieve modulaire schepen die hybride of volledig electrisch kunnen varen. De E pushers gaan varen op biogas, geproduceerd door verbranding van restafval OMRIN.	nog nader te bepalen jaarlijkse reductie

Tabel 1: overzicht modal shift projecten in Zuid-Holland.

iv. Clean Energy Hubs Binnenvaart.

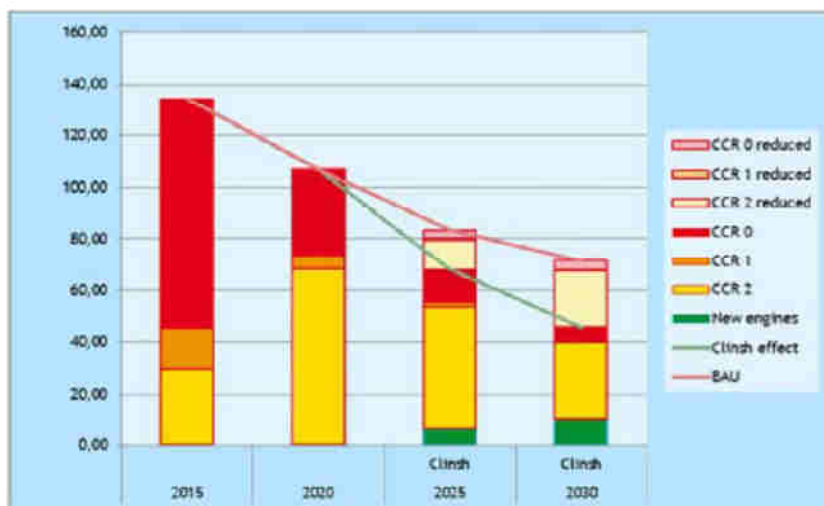
Sinds 2016 werken we samen met partners binnen en buiten de provincie aan de beschikbaarheid van schone brandstoffen op weg en water en om de nodige tank- en laadinfrastructuur voor de verduurzaming te helpen realiseren. Vanaf juni 2025 stelt het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat geld beschikbaar voor deze Clean Energy Hubs. Realisatie en gebruik van deze Hubs kan zorgen voor NO_x-reductie van binnenvaartschepen op vaarwegen in Zuid-Holland.

v. Clean inland shipping (hierna: Clinsh).

Clinsh is een Europees publiek privaats project dat in 2016 van start is gegaan en in februari 2022 is afgerond. Het project zette zich in voor een schone binnenvaart. Het voornaamste doel van Clinsh was om de luchtkwaliteit in stedelijke gebieden te verbeteren door emissies in de binnenvaart sneller terug te brengen.

Om de effectiviteit van verduurzamingsmaatregelen in de binnenvaartsector weer te geven en in kaart te brengen in hoeverre deze maatregelen de luchtkwaliteit kunnen verbeteren, is de NO_x- en deeltjesuitstoot van binnenvaartschepen gemonitord. Deze resultaten hebben de basis gevormd voor beleidsadvies aan overheden over de verduurzaming van de binnenvaart tegen 2035.

De data verzameling aan boord van Clinsh schepen vindt plaats tot 2026. Deze data worden gebruikt voor diverse onderzoeken ten behoeve van emissiereductie in de binnenvaart. CE Delft heeft in 2020 een inschatting gemaakt van het doelbereik van Clinsh, zie figuur 5.

Figuur 5: Het effect van CLINSH. Op de as aan de linkerkant van de grafiek wordt de eenheid kton NO_x/Nm³ gebruikt. Bron: CE Delft, 2020.

Met alle initiatieven binnen Clinsh zijn we op weg om de 25% NO_x-reductie te halen in 2025. Dat levert in Zuid-Holland ongeveer 1,2 kton reductie op in 2025³⁷.

³⁷ Zie: <https://clinsh.eu>.

vi. Verduurzamen Binnenvaart

Uit het onderzoek van Panteia in 2024 blijkt dat de grootste slag op het gebied van stikstofdepositie door de binnenvaart op de Natura-2000 gebieden in de provincie Zuid-Holland, gemaakt kan worden door het verduurzamen van de grote duwvaart. De kolen- en ertstransporten zorgen voor de grootste vervuiling. Daar ligt een grote opgave en is de meeste winst te behalen. Dit kan door het vervangen van oude motoren door STAGE 5/Euro 6 motoren met nageschakelde technieken.

Omdat deze schepen gebruik maken van grote vermogens zijn de toepassing van andere energiedragers dan fossiel/HVO³⁸ nog niet mogelijk. Winst in NO_x-reductie ligt dan bij het gebruik van de nageschakelde technieken

Voor kleine schepen (tot en met Cemt 3) zijn STAGE 5/Euro 6 motoren of het plaatsen van nabehandelingstechnieken in combinatie met batterij elektrisch/hybride voortstuwing de beste optie om emissie te verminderen.

De schepen met nabehandelingssysteem hebben een beduidend minder grote depositie dan vergelijkbare schepen zonder nabehandelingssysteem.

In 2025 zal, gebruikmakende van de gegevens uit dit stikstof onderzoek, verkend worden hoe de grote duwvaart emissies kan reduceren.

vii. Project 20 schepen 6 laadpunten

Project 20 schepen 6 laadpunten is een project waarbij de binnenvaart ondernemers in Zuid-Holland die varen op de Gouwe en Schie via een subsidieregeling, die naar verwachting eind 2026 gaat starten, zal helpen om bestaande schepen om te bouwen naar Batterij Elektrisch/Hybride. Het doel is om deze schepen op de provinciale vaarwegen zero emissie te laten varen. Wat de verwachte NO_x-reductie zal zijn wordt nog onderzocht.

viii. Project Metropolitan Hub Systems (hierna: MHS).

We gaan de organisatie MHS ondersteunen in het project afval en bouwlogistiek. Dit project is gericht op emissievrije, elektrische duwbotten in stedelijk gebied en is bedoeld om logistieke stromen van de weg naar het water te gaan verplaatsen. Dit levert NO_x-reductie in stedelijk gebied. Hoeveel de verwachte NO_x-reductie zal zijn moet nog worden uitgezocht.

ix. Project Emissiereductie Binnenvaart door Cognau ship/TNO.

Het doel van dit project is het inzichtelijk maken van het energiereductie potentieel en de daarbij behorende uitlaatgasemissie reductie (CO₂, NO_x & fijnstof) van binnenvaartschepen, varende op de binnenvaarwegen van Zuid-Holland.

Dit project is in de afrondende fase. Het is al duidelijk dat vaargedrag en wachttijd reductie kan leiden tot flinke CO₂- en NO_x-reductie. Als de resterende wachttijd (effectief verloren tijd) wordt ingezet voor langzamer varen, kan een wachttijd van 5% al resulteren in een brandstof- en CO₂-besparing van 15-30%. Daarmee leidt deze strategie ook tot een verlaging van de NO_x-uitstoot. De besparing in NO_x-emissies zal in procenten iets lager uitvallen dan die van CO₂, vanwege de specifieke karakteristieken van de verbrandingsmotor.

³⁸ [Diesel: alles over B7, Bio, HVO100 & B100 | ANWB](#)

x. Stimuleren fietsgebruik.

Als provincie stimuleren we het lopen naar dagelijkse voorzieningen en openbaar vervoer en streven naar een dekkend netwerk van doorfietsroutes naar de Zuid-Hollandse steden, om daarmee het fietsgebruik te stimuleren. Elke km die niet in de auto wordt afgelegd, vermindert de NO_x-emissie. We werken nog uit welk deel extra reductie is ten opzichte van de landelijke 25% NO_x-reductie in mobiliteit.

xi. Stimuleren van Laadinfrastructuur.

Als provincie faciliteren we de totstandkoming van laadinfrastructuur. In Zuid-Holland reden in 2021 29.419 elektrische auto's. Dat aantal steeg naar 42.370 in 2022 en 85.434 in maart 2025. Dat is 4,6% van totaal aantal personenauto's en landelijk is dat 5,7%³⁹. Deze reductie maakt deel uit van de landelijke 25% NO_x-reductie in mobiliteit.

Rijksniveau

Op Rijksniveau wordt gewerkt aan 35 Green Deals voor Mobiliteit⁴⁰. Twee daarvan zijn volop in uitvoering:

xii. Green Deal Zeevaart, Binnenvaart en Havens (GD230)

Met de sector is een Green Deal opgesteld voor verduurzaming van de zeevaart, binnenvaart en havens. Het doel is in 2030 de CO₂-emissies van de Nederlandse binnenvaartvloot gereduceerd te hebben met 40% tot 50% ten opzichte van 2015. Een tweede doel is om tenminste 150 binnenvaartschepen te voorzien van een zero-emissie aandrijflijn. Ten derde om tenminste één emissieloos zeeschip in de vaart gebracht te hebben.

xiii. Green Deal Zero Emission Stadslogistiek (GD173)

Gemeenten in samenwerking met stakeholders willen in 2025 de stadskernen emissievrij bevoorraden hebben. Sinds 1 januari 2025 hebben de eerste 14 gemeenten een zero-emissiezone (ZE-zone) ingevoerd en zo'n 16 andere gemeenten volgen later. Een zero-emissiezone is, in tegenstelling tot een milieuzone, een gebied waar op termijn alleen nog uitstootvrije bedrijfsauto's en vrachtwagens mogen rijden. In de gemeenten Delft, Den Haag, Gouda, Leiden en Rotterdam is ZE zone ingegaan per 1 januari 2025. Voor Dordrecht volgt dat per 1 januari 2026.⁴¹

Vanaf 1 januari 2025 worden als eerste de meest vervuilende voertuigen worden geweerd. Voor de schonere voertuigen geldt een overgangsregeling.

Gemeenten voeren een zero-emissiezone in om de luchtkwaliteit in die gebieden te verbeteren en de CO₂-uitstoot te verminderen.

³⁹ CBS Statline, personenauto's per regio en Regionale voertuigdata, 2025.

⁴⁰ [Green Deals | RVO.nl](https://www.green-deals.nl)

⁴¹ Zie: <https://www.opwegnaarzes.nl>

xiv. Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel

Sinds januari 2025 stelt het Rijk € 65 miljoen beschikbaar voor de SSEB. Deze subsidie is er voor de aanschaf van en de ombouw naar emissie loze (uitstootvrije) bouwwerktuigen en bouwvaartuigen door bouwbedrijven. De SSEB is er ook voor de ombouw van bouwwerktuigen en bouwvaartuigen naar emissiearm en het verbeteren van emissie loze bouwmachines en de laadinfrastructuur.

Voor SSEB Aanschaf is € 28 miljoen voor algemene aanvragen en € 20 miljoen voor aanvragen voor laadinfrastructuur (zoals batterijpakketten) beschikbaar;

Voor SSEB Retrofit, ombouw, hermotorisering of elektrische installatie is €7 miljoen beschikbaar;

Voor SSEB Innovatie, oplossing van emissieloze (uitstootvrije) bouwmachines en laadinfrastructuur is € 9 miljoen beschikbaar, en € 1 miljoen voor haalbaarheidsonderzoek.

xv. Subsidieregeling Verduurzaming Binnenvaartschepen

Het Rijk heeft een subsidieregeling beschikbaar gesteld voor binnenvaartschepen om te investeren in nieuwe of schonere motoren voor bestaande schepen. Het totale budget in 2024 en 2025 is 43 miljoen euro. Het budget is inmiddels overtekend⁴².

xvi. Snelheidsverlaging snelwegen

In 2019 heeft het Rijk een besluit genomen om de snelheidslimiet op snelwegen overdag te verlagen naar maximaal 100 km/u.

Gemeentelijk niveau

Over wat op gemeentelijk niveau aan maatregelen wordt ondernomen bestaat er nog geen overzicht of inventarisatie. Evenmin is bekend wat de reductie-effecten zijn. Verschillende voorbeelden van maatregelen die genomen worden zijn het instellen van zero-emissie zones, ingevoerd parkeerbeleid, stimuleren van mobiliteitshubs en deelmobiliteit.

⁴² [Subsidieregeling Verduurzaming Binnenvaartschepen aanvragen | RVO.nl](#)

4.1.3 HIC & overige industrie

i. Gemeentelijke walstroomberegelingen

De gemeente Rotterdam en Havenbedrijf Rotterdam willen dat in 2030 een groot deel van de zeeschepen 'aan de stekker' ligt als ze aan de kade verblijven. Bedrijven kunnen bij de gemeente Rotterdam een subsidie aanvragen voor een haalbaarheidsonderzoek naar walstroom⁴³. Dit is een doorlopende regeling tot 2026. Daarnaast had de gemeente Rotterdam onlangs ook een subsidieregeling voor de aanleg van walstroom in samenwerking met het Havenbedrijf Rotterdam. Hierdoor wordt de uitrol van walstroom gestimuleerd tijdens de initiatief fase om vervolgens door te pakken naar de uitvoering⁴⁴.

ii. Best Beschikbare Technieken

De industrie dient onder andere te voldoen aan de Richtlijn Industriële Emissies en Veehouderijen (hierna: Rie). Deze richtlijn is in de zomer van 2024 vernieuwd en wordt uitgevoerd door middel van vergunningverlening. Dit zorgt voor het aanscherpen van de vergunningen door Best Beschikbare Technieken (BBT) waardoor onder andere emissies worden gereduceerd. De recente implementatie van de Europese Industrial Emission Directive (hierna: IED) en het implementeren van 'Scherper vergunnen' n.a.v. afspraken in het kader van het Schone Luchtakkoord dragen bij aan een dalende lijn van emissies.

iii. NVPI en aanpak piekbelasters

Door inzet van maatregelen ten behoeve van verduurzaming/CO2 reductie, is stikstofreductie in bijvangst. De provincie werkt hierin samen met het Rijk, het Havenbedrijf Rotterdam en Deltalinqs. Overige piekbelaster sectoren in de haven zijn nog niet benaderd door Rijk en/of provincie.

iv. Versnelde klimaatinvesteringen industrie (VEKI)

Het Rijk heeft een subsidieregeling opgesteld ten behoeve van het reduceren van CO₂ emissies in de industrie. Deze subsidieregeling liep van april 2024 tot en met januari 2025. Er is in totaal voor 60,6 miljoen euro gebruik gemaakt van deze subsidieregeling. Net als bij het NVPI zien deze maatregelen op het reduceren van CO₂-emissies. Stikstofreductie is hierbij bijvangst.

v. International Maritime Organization

De International Maritime Organization (hierna: IMO) is een organisatie van de Verenigde Naties⁴⁵. De IMO is de autoriteit op het gebied van veiligheid, beveiliging en milieu voor de scheepvaartindustrie. Als belangrijkste doel zorgt de IMO voor een eerlijk en effectief framework, dat universeel wordt geïmplementeerd. Door het instellen van emissiezones en het opstellen van standaarden voor emissie-eisen wordt de scheepvaart wereldwijd gereguleerd. De Noordzee valt sinds 2007, met een aanscherping vanaf 2021, onder de Nitrogen Emission Control Area (NECA⁴⁶). Schepen die in dit gebied varen dienen te voldoen aan de regels van de IMO. De internationale regels zorgen voor een consistente verduurzaming in de scheepvaart.

⁴³ [Walstroom: haalbaarheidsonderzoek met steun van de gemeente | Ondernemen010](#)

⁴⁴ [Walstroom | Port of Rotterdam](#)

⁴⁵ [Introduction to IMO](#)

⁴⁶ [Emission Control Areas \(ECAs\) designated under MARPOL Annex VI](#)

vi. Green Awards Foundation

Sinds 1994 zijn er internationale certificaten beschikbaar voor de zeescheepvaart in de vorm van Green Award certificaten⁴⁷. De certificaten worden afgegeven voor schepen die verder gaan dan industrie standaarden op het gebied van veiligheid, kwaliteit en milieu impact. Hierdoor kunnen zeeschepen korting krijgen op services, producten en promotie.

vii. Environmental Ship Index

Naast de Green Awards bestaat ook de Environmental Ship Index (hierna: ESI)⁴⁸. De ESI evalueert schepen en beoordeelt of deze schepen vooruitlopen op IMO standaarden. Bedrijven maken gebruik van de ESI om te kunnen sturen op duurzaamheidsdoelen.

viii. Fit for 55

Als onderdeel van het Fit for 55-pakket⁴⁹ wordt het verplicht vanaf 2030 om voor 90% van de container- en cruiseschepen walstroom te gebruiken in havens. Het ministerie Infrastructuur en Waterstaat zet zich hiervoor in, in samenwerking met o.a. het Havenbedrijf Rotterdam.

Daarnaast worden ook koolstofvrije brandstoffen gestimuleerd in de scheepvaart. Het doel van het initiatief FeulEU zeevaart is om te zorgen voor een daling van de broeikasgasintensiteit met 80% aan boord van schepen.

ix. Walstroomaansluiting Vlaardingen

De realisatie van walstroomaansluiting in de haven van Vlaardingen zorgt voor NO_x-remissiereductie. Door bezoekende schepen (gemiddeld 313 schepen per jaar met gemiddeld 12 uur ligtijd) op de walstroom aan te sluiten wordt er in het totaal 30.780 kg NO_x per jaar gereduceerd.

x. Botlekstoomnetwerk

De industrie in het havengebied van Rotterdam heeft een grote energievraag. Daarbij produceren sommige bedrijven veel warmte tijdens hun productieprocessen, bijvoorbeeld bij afvalverbranding, terwijl andere bedrijven juist een grote energievraag in de vorm van stoom hebben. Het Botlekstoomnetwerk brengt deze bedrijven samen en biedt met de benodigde infrastructuur de mogelijkheid om stoom met elkaar uit te wisselen.

Het stoomnetwerk wordt in 2 fasen aangelegd; Fase 1, het cluster Zuid, wordt in gebruik genomen in 2026 en zal leiden tot een geschatte reductie van 58.000 kg/jr. Fase 2, de volledige uitrol in het Botlekgebied, wordt afgerond richting 2030 en zal nogmaals 58.000 kg/jr reduceren.

xi. Reko-Koole

De stoomuitwisseling Reko-Koole is een samenwerking tussen Reko en Koole waarbij Reko niet alle stoom omzet in elektriciteit maar een deel van de stoom direct aan Koole levert. Door deze efficiëntieslag, welke eind 2023 is gestart, wordt de NO_x-uitstoot van Koole gereduceerd. Dit gaat om ongeveer 2300 kg/jr.

⁴⁷ [Organisation - Sea Shipping](#)

⁴⁸ [ESI Portal](#)

⁴⁹ [Fit for 55 - Het EU-plan voor een groene transitie - Consilium](#)

xii. OCAP-leiding

OCAP vangt sinds 2005 CO₂ af bij industriële bronnen. Die gaat naar tuinders in diverse glastuinbouwgebieden. Voor hen is CO₂ een belangrijke voedingsstof, die anders verkregen moet worden door aardgas te verstoken. De geschatte reductie van NO_x-emissie als gevolg van het minder frequent gebruik van warmtekrachtkoppelingen (hierna: WKK's) wordt geschat op 160.000 kg/jr.

xiii. Aanscherping Besluit activiteiten leefomgeving

Door Europese richtlijnen is het Besluit activiteiten leefomgeving (hierna: Bal), voorheen het Activiteitenbesluit, aangescherpt op emissie-eisen voor milieubelastende activiteiten.

xiv. Port call optimization

Havenbedrijf Rotterdam is de trekker van een internationaal project 'Port call optimization'⁵⁰. De effecten van verbeterde zeevaartlogistiek zorgen voor minder congestie, een vlottere doorstroming van schepen en verkleining van lig- en wachttijden. Daardoor vermindert de NO_x-uitstoot.

xv. Verduurzaming eigen vloot Havenbedrijf Rotterdam

Het Havenbedrijf Rotterdam heeft een vlootvernieuwingprogramma goedgekeurd, waarmee de eigen vloot in 2035 volledig emissieloos zal zijn.

⁵⁰ [Port Call Optimization](#)

4.2 Emissiereductie van ammoniak (NH₃)

4.2.1 Landbouwsector

i. Stalsystemen en aanscherpingen

Sinds 1 augustus 2015 is het Besluit emissiearme huisvesting (hierna: Beh) van kracht geweest totdat deze is overgegaan in de Omgevingswet. Hierin zijn normen gesteld voor ammoniakemissie afkomstig van het houden van melkkoeien, vleeskalveren, varkens, kippen en kalkoenen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen stallen die zijn gebouwd vóór 1 juli 2015, tussen 1 juli 2015 en vóór 1 januari 2018 en stallen die zijn gebouwd ná 1 januari 2018. Uit de Rie volgt verder dat intensieve veehouderijen met meer dan 750 zeugen, 2000 vleesvarkens of 40.000 stuks pluimvee dienen te voldoen aan BBT.

ii. Derogatie

Sinds 2006 had Nederland een uitzondering op de Europese mestregels, waardoor Nederlandse boeren op gras (230 kg/ha) of zandgrond (250 kg/ha) meer stikstof mochten uitrijden bij het bemesten dan de gebruikelijke 170 kg/ha. In 2024 is door de EU aangekondigd dat deze uitzondering zal vervallen per 1 januari 2026. In de tussentijd wordt de derogatie afgebouwd. De analyse van de WUR toont aan dat het vervallen van de derogatie in Zuid-Holland vanaf 2026 zorgt voor een reductie van ongeveer 0,5 kton per jaar.

iii. Bufferstroken akkerbouw

Bufferstroken zijn een maatregel om de belasting van oppervlaktewater met meststoffen uit de landbouw te verminderen. Op 1 meter vanaf de waterlijn begint de bufferstrook. Over die bufferstrook mag geen mest worden uitgereden⁵¹. De lengte van de bufferstrook varieert afhankelijk van de oppervlakte van het perceel en de breedte van de sloot.

Uit een eerste analyse blijkt dat bufferstroken in de akkerbouw zorgen voor een kleine reductie van akkerbouwemissies. Omdat de bufferstrook zeer afhankelijk is van de gewassen op het land is het lastig te bepalen hoeveel reductie het precies zal opleveren, maar de verwachting is enkele procenten.

iv. Landelijke LBV/LBV+ en provinciale MGP opkoop

De Maatregel provinciale aankoop veehouderijen vlakbij natuurgebieden (MGA-1) is gepubliceerd op 3 november 2020⁵². Deze regeling gaf de mogelijkheid aan agrarische bedrijven met een hoge stikstofuitstoot dichtbij Natura-2000 gebieden om te stoppen.

De rijksregeling MGA-1 (piekbelasters) heeft geen aankoop in Zuid-Holland opgeleverd en dus niet geleid tot stikstofreductie.

De Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)⁵³ is een subsidieregeling voor veehouders die willen stoppen met hun bedrijf of een locatie van hun bedrijf.

⁵¹ [Concept-Uitvoeringsregeling bufferstroken derogatiebeschikking 2022- 2025 | Regeling | Rijksoverheid.nl](#)

⁵² [Regeling gerichte opkoop veehouderijen gestart | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

⁵³ www.onslevendlandschap.nl

De regeling stond open voor veehouders die landelijk de meeste stikstofneerslag veroorzaken op Natura 2000-gebieden.

Het gaat hierbij om bedrijfslocaties die stikstofdepositie per jaar veroorzaken. De regeling stond van 3 juli 2023 tot en met 20 december 2024 open.

De Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)⁵⁴ was een subsidieregeling voor veehouders die willen stoppen met hun bedrijf of een locatie van hun bedrijf. Het doel van de regeling is om de stikstofuitstoot vanuit de veehouderij te verlagen, zodat natuur die daarvoor gevoelig is, kan herstellen. De regeling was vrijwillig en bedoeld voor veehouders die niet vallen onder de aanpak piekbelasting maar wel overwegen om te stoppen met een bedrijf(slocatie). De regeling liep van 3 juli tot en met 1 december 2023.

Voor de Rijksregelingen LBV/LBV+-regeling zijn in Zuid-Holland 5 aanmeldingen gedaan. Hiervoor zijn nog geen beschikkingen afgegeven en daarmee is het nog niet zeker dat deze stikstofreductie zullen opleveren.

Begin 2025 wordt waarschijnlijk de nieuwe Regeling provinciale Gebiedsgerichte beëindiging (RPGB), ook wel Maatregel Gerichte Beëindiging (MGB) genoemd, opengesteld. Dit is een subsidieregeling voor het (gedeeltelijk) beëindigen van veehouderijen die de provincie zelf zal uitvoeren. De toelatingsdrempel is laag, waardoor vele bedrijven, ook in Zuid-Holland, hiervoor in aanmerking komen. De Rijksmiddelen in Batch A van de regeling bedragen 7,04 miljoen euro voor Zuid-Holland.

v. Subsidieregeling Duurzame Landbouw

De provincie Zuid-Holland komt in 2025 met een subsidieregeling voor de melkveehouderij in het kader van verduurzaming. Deze subsidieregeling bestaat uit 3 onderdelen:

- *Bedrijfsontwikkelplannen*

Deze subsidie is gericht op het vergoeden van het laten maken van een bedrijfsontwikkelplan. Dit houdt in dat gekeken wordt naar de uitgangssituatie van de agrariër en een plan wordt gemaakt hoe deze ondernemer in de toekomst zijn bedrijf op een duurzame manier kan ontwikkelen. Hoewel dit niet direct leidt tot een afname van ammoniakemissies, helpen deze bedrijfsplannen wel bij het mogelijk maken van de transitie van gangbare landbouw naar duurzame landbouw.

- *Technische innovaties*

Agrariërs die willen investeren in technieken om minder ammoniak uit te stoten kunnen deze deels vergoed krijgen. Deze technieken zorgen voor een aanzienlijke reductie van de stalemissies (50-70%) en hebben ook een positieve invloed op de veldemissies door het verminderen van stikstof in de mest.

Omdat de subsidieregeling een beperkt budget heeft zal dit voor individuele agrariërs tot een behoorlijke reductie kunnen leiden, maar op provinciaal niveau zal dit slechts leiden tot een geringe reductie.

- *Stalmeetsystemen*

⁵⁴ www.onslevendlandschap.nl/maatregelen/landbouw/landelijke-beeindigingsregeling-veehouderij

De subsidieregeling vergoedt het aanschaffen en onderhouden van een stalmeetsysteem via een meetinstantie. Inzicht in de emissies uit melkveestallen is belangrijk om te begrijpen op welke manier agrariërs invloed kunnen hebben op de emissie. Hoewel alleen meten niet direct zal leiden tot emissiereductie, zal de verzamelde informatie helpen om het beleid beter vorm te geven om zo meer ammoniakreductie te kunnen bewerkstelligen in de toekomst.

vi. Opkopen NNN; afgelopen jaren en tot 2027.

De komende jaren vindt veel natuurinrichting plaats, wat in veel gevallen inhoudt dat de grond van agrarisch gebruik naar natuurbeheer of naar natuur met deels agrarisch medegebruik of beheer zal overgaan. De mestplaatsing neemt hiermee (soms drastisch) af en dat leidt tot minder stikstofuitstoot. Het totale effect van NNN-realiseratie op de stikstofdepositie is daarmee positief: het zorgt voor minder emissie.

Sinds 2018 heeft Grondzaken ruim 300 verwervingen gerealiseerd. De meeste aankopen betreffen gehele of gedeeltelijke percelen grond voor de realisatie van NNN. In Voor de periode 1 januari 2025 tot en met 2027 is de doelstelling nog 2.735 hectare aan NNN te realiseren. In het totaal leidt dit tot een realisatie van ongeveer 3200 hectare aan NNN waarbij (naar schatting) op bij ongeveer 80% van de hectare deze worden omgezet van landbouwgrond naar natuur. Op zo'n 2600 hectare zal als gevolg daarvan geen mest meer worden uitgereden waar dat eerder wel het geval was. Dit leidt dus tot een reductie van de ammoniakemissies.

vii. Emissieplafond ammoniak melkveehouderij – Omgevingseffectrapportage (OER)

De provincie Zuid-Holland onderzoekt de effecten van het instellen van een emissieplafond voor ammoniak in de melkveehouderij. Dit is onderdeel van de omgevingseffectrapportage (OER) waarin voor verschillende opgaven in het landelijk gebied de effecten op samenleving, natuur en agrarische verdien capaciteit worden onderzocht.

Er wordt onderzocht wat het effect is van het invoeren van een emissieplafond van 35, 40 of 45 kg NH₃ per hectare. Daarbij wordt zowel onderzocht wat het effect is van het invoeren door middel van een streefwaarde (sturend) als het invoeren van een doelvoorschrift (normerend). Aan de hand van de uitkomsten van de OER zal er gekeken worden of en zo ja hoe het emissieplafond ingevoerd kan worden.

4.2.2 Industrie & afvalverbranding

i. Beperking ammoniakuitstoot bij industriële piekbelasters (BAIP)

Voor industriële bedrijven die onder code C vallen van de Standaard Bedrijfsindeling is een subsidieregeling opgesteld om ammoniakemissies te reduceren⁵⁵. Het totale budget is gesteld op 54.000.000 euro. Net als de MGA-1 is er geen uitvraag gedaan binnen Zuid-Holland. Buiten de provincie is hier wel op getekend door bedrijven.

ii. Aanscherping Bal

Net als bij emissie-eisen voor stikstofoxiden is door Europese richtlijnen het Bal aangescherpt voor ammoniakemissies bij schoorstenen.

⁵⁵ [Beperking ammoniakuitstoot bij industriële piekbelasters \(BAIP\) | RVO.nl](#)

6. Monitoring

Het monitoren van de voortgang is belangrijk om in beeld te brengen hoever Zuid-Holland staat met het reduceren van emissies en welke reducties van stikstofdepositie daarvan het gevolg zijn. Een deel van deze monitoring gebeurt landelijk, een deel wordt provinciaal geregeld.

6.1 Landelijk instrumentarium

i. Landelijk Meetnetwerk Luchtkwaliteit

Het RIVM beheert het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (hierna: LML)⁵⁶. De eisen aan de meetlocaties voor de monitoring staan in de Omgevingsregeling (paragraaf 12.2.1.2). Het meetnet bestaat uit ongeveer 100 meetlocaties. Op elke meetlocatie staan geavanceerde meetinstrumenten die 24 uur per dag de luchtkwaliteit meten. Er is een aantal meetlocaties in drukke straten en in rustige delen van de stad, en een aantal in het buitengebied. Onderdeel van het meetnetwerk luchtkwaliteit zijn de metingen voor NO_x-concentraties.

ii. Meetnetwerk Ammoniak in Natuurgebieden

In het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN)⁵⁷ worden luchtconcentraties van ammoniak gemeten. Het meetnet is opgericht in 2005 en bestaat inmiddels uit 110 gebieden en 330 meetlocaties.

De metingen worden uitgevoerd met passieve monsternemers. Dit zijn buisjes met onder in een filter dat ammoniak uit de omgeving binnenlaat. Bovenin bevindt zich een vloeistof dat alle ammoniak in het buisje absorbeert. In het laboratorium wordt de hoeveelheid opgenomen ammoniak bepaald. Dit wordt omgerekend naar luchtconcentraties en geijkt aan metingen uit het LML. Alle buisjes hangen een maand in het veld. Er worden dus maandgemiddelde ammoniakconcentraties bepaald.

6.2 Provinciale monitoring

i. NO_x-monitor

De DCMR Milieudienst Rijnmond voert in opdracht van de provincie Zuid-Holland jaarlijks de NO_x-monitor⁵⁸ uit. Hierin wordt gerapporteerd hoeveel de NO_x-emissie in de provincie het afgelopen (rapportage)jaar heeft gereduceerd. Omdat de cijfers vanuit de emissieregistratie worden gebruikt en deze pas in het volgende jaar beschikbaar komen, rapporteert de NO_x-monitor over het jaar voor het afgelopen jaar. Per sector wordt beschreven hoe de emissie zich verhoudt tot voorgaande jaren, waarbij er onderscheid wordt gemaakt tussen de drie kerngebieden van het Zuid-Hollandse Programma Landelijk gebied (hierna: ZH-PLG) Kust en Duinen, de Veenweiden en de Zuid-Hollandse Delta en het havengebied in de gemeente Rotterdam.

⁵⁶ <https://lolo.nl/thema/lucht/vaststellen-luchtkwaliteit/landelijk-meetnet-luchtkwaliteit/>

⁵⁷ <https://www.rivm.nl/stikstof/meten/meetnet-ammoniak-in-natuurgebieden>

⁵⁸ <https://www.zuid-holland.nl/politiek-bestuur/bestuur-zh/gedeputeerde-staten/besluiten/besluit-nox-monitor>

ii. Ammoniakmonitor

De Ammoniakmonitor is een door de provincie Zuid-Holland zelf ontwikkelde tool om de ammoniakemissies in Zuid-Holland te monitoren. De Ammoniakmonitor maakt net als de NO_x-monitor gebruik van de gegevens uit de emissieregistratie. Echter geeft de Ammoniakmonitor niet alleen een terugblik op de afgelopen jaren, het laat ook zien hoe de toekomstige ontwikkeling van de ammoniakemissies er uit gaan zien. Het is mogelijk om maatregelen in te voeren in de Ammoniakmonitor met daarbij het effect en het werkingsgebied, op basis van de totale optelsom van alle maatregelen kan de Ammoniakmonitor dan een prognose laten zien van de toekomstige ammoniakemissies in Zuid-Holland.

Bijlage 1: Samenvatting natuurherstelmaatregelen

PM

Stikstof

Contact

5.1.2e
5.1.2e
5.1.2e @pzh.nl

Vergaderplaats

buiten verzoek

Vergaderdatum en -tijdstip

17 maart 2025 / 09.00 – 09.45 uur

Bijlagen

Aan

M. van Leeuwen, F. Rijkaart, B. Potjer

CC

5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (ODH) 5.1.2e (ODH),
Programmateam Stikstof, 5.1.2e

Onderwerp

PO Coördinerend Stikstof

1. Opening, agenda en mededelingen (09.00 uur -)
2. Verslag en openstaande acties van
 - a. Verslag vorig PO Coördinerend Stikstof van 10 maart 2025 [bijlage 2a1-1]
3. Besprekstukken (- 09.10 uur)
 - a. IPO en Rijk
 - b. Stikstofprogramma

	Onderwerp	Ambtelijk	Ambtelijk	Samenvatting	Tijd	Bijlagen
--	-----------	-----------	-----------	--------------	------	----------

		Opdracht nemer (AON)	Opdracht gever (AOG)			
3b1	Notitie zaakbegeleiders PAS-melders (5.1.2e)	5.1.2e	5.1.2e	Voorstel is de inzet van zaakbegeleiders voor PAS- melders in Zuid-Holland te bespreken. In bijgevoegde notitie zijn voor- en tegenargumenten geïnventariseerd en is een advies opgenomen om nu onder voorwaarden te starten	10 mins	3b1-1, 3b1-2
3b2	Aanpak drukfactoren (5.1.2e)	5.1.2e	5.1.2e	Ter bespreking.	10 mins	3b2-1, 3b2-2
3b3	Behandelvoorstel motie 1593 (5.1.2e)	5.1.2e	5.1.2e	Gedeputeerden worden gevraagd akkoord te gaan om het behandelvoorstel voor 'motie 1593 Snel duidelijkheid voor PAS-melders: oproept tot actie' te agenderen in GS en na vaststelling toe te zenden aan PS.	10 mins	3b3-1, 3b3-2

c. Vergunningverlening

4. Ter kennisname stukken (9.35 uur -)
5. Rollende agenda
 - a. Stikstof agenda komende weken (5.1.2e)
[bijlage 5a-1]
6. Voorbereiding op
 - a. *Provinciale Staten en Commissievergaderingen*
 - b. *Bestuurlijke overleggen*
 - c. *Werkbezoeken*
 - d. *PO ZH-PLG*
7. Rondvraag (- 09.45 uur)

Stikstof

Contact

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e @pzh.nl

Vergaderplaats

buiten verzoek

Vergaderdatum en -tijdstip

10 maart 2025 / 09.00 – 09.45 uur

Bijlagen

Aan

M. van Leeuwen, F. Rijkaart (portefeuillehouder), B. Potjer

CC

5.1.2e (5.1.2e), 5.1.2e, 5.1.2e (woordvoerder),
5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e
5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e (5.1.2e), 5.1.2e (5.1.2e), 5.1.2e
(5.1.2e), 5.1.2e (ODH), 5.1.2e (ODH), Programmateam Stikstof

Onderwerp

PO Coördinerend Stikstof

1. Opening, agenda en mededelingen (09.00 uur -)
2. Verslag en openstaande acties van
 - a. Verslag vorig PO Coördinerend Stikstof van 17 februari en 3 maart 2025
[bijlagen 2a1-1, 2a1-2]
3. Bespreekstukken (- 09.10 uur)
 - a. IPO en Rijk
 - b. Stikstofprogramma

	Onderwerp	Ambtelijk	Ambtelijk	Samenvatting	Tijd	Bijlagen
--	-----------	-----------	-----------	--------------	------	----------

3b1	Procesplanning SANE (5.1.2e)	Opdracht nemer (AON) 5.1.2e	Opdracht gever (AOG) 5.1.2e	Gedeputeerden worden gevraagd akkoord te gaan met: 1. de procesplanning. 2. lobby. 3. eerste aanzet brede visie voor Zuid-Holland.	15 mins	3b1-1, 3b1-2
3b2	Impact overgangszones stikstof (5.1.2e)	5.1.2e	5.1.2e	Gedeputeerden worden gevraagd kennis te nemen van de (gewijzigde) analyse dat overgangszones voor het reduceren van de drukfactor stikstof bij de meeste N2000- gebieden in Zuid-Holland niet zinnig zijn, maar dat voor enkele gebieden (waaronder Nieuwkoopse Plassen & De Haeck) dit wel het geval zou kunnen zijn. De analyse wordt nu verder uitgewerkt en het voornemen is om deze inhoudelijk te laten controleren door de WUR, om zo tot een gedegen conclusie te komen mede op basis van extern advies.	10 mins	3b2-1, 3b2-2

c. Vergunningverlening

4. Ter kennisname stukken (9.35 uur -)
5. Rollende agenda
 - a. Stikstof agenda komende weken (5.1.2e)
[bijlage 5a-1]
6. Voorbereiding op
 - a. *Provinciale Staten en Commissievergaderingen*
 1. Terugblik PS-vergadering 5 maart (5.1.2e)
Ter bespreking [mondelinge toelichting]
 - b. *Bestuurlijke overleggen*
 - c. *Werkbezoeken*
 - d. *PO ZH-PLG*
7. Rondvraag (- 09.45 uur)

Format maatregel natuurlijke stoppers

PZH wil tot een samenhangend pakket met provincie, Rijk, EU komen. Daarbij zet de provincie in op:

Provinciale maatregelen:

- Natuurlijke stoppers opkopen t.b.v. extensiveren andere bedrijven en stikstofreductie
- Overgangsgebieden bij Natura 2000 creëren
- Grondbeleid

Maatregelen op Rijksniveau:

- Emissieplafond ammoniak/bedrijfsspecifieke doelsturing
- Extensiveren opnemen in beleid
- Middelen voor natuurlijke stoppers, strategische grondbeleid en andere extensiveringsvormen.
- Scheiding NOx-NH3 in vergunningverlening
- Zero emissie voor weg-, water- en woningbouw-projecten

Met het oog op de invulling van de provinciale maatregelen vragen we jullie om de vragen in onderstaand format te beantwoorden. Probeer alle vragen te beantwoorden. Er zal nog onduidelijkheid zijn en/of nog keuzes gemaakt moeten worden. Ontbreken harde cijfers: geef dan zo goed mogelijk bandbreedtes aan of geef een kwalitatieve beschrijving.

Thema	Vragen
Maatregel	Beschrijving van de maatregel (hoe werkt het, en waarom werkt het?). Als er verschillende varianten zijn, geef dit dan op hoofdlijnen aan. Als we nog niet exact weten wat de (on)mogelijkheden zijn geef dan aan welke onzekerheden er zijn, welke onzekerheden en onderzoeksvragen er zijn, waarom dit zo is en wat er nodig is om hierop de antwoorden te krijgen.
Impact op stikstofreductie en natuurherstel (ecologische toets)	Ga in op de impact stikstof en natuurherstel: • Maak onderscheid tussen terugdringen stikstofdepositie op nabije N2000-gebieden en de impact op de stikstofdeken • Andere ecologische effecten die met de maatregel te verwachten zijn (bv. water)
Juridische borging en mogelijkheid (juridische toets)	De vergoeding die de provincie betaalt voor het stoppen van agrarische bedrijven t.b.v. extensiveren andere bedrijven en stikstofreductie komt neer op een vergoeding voor de sluiting van de productiecapaciteit. Dit merkt de Europese Commissie aan als staatssteun. Een op te stellen provinciale beëindigingsregeling om natuurlijke stoppers op te kopen zal ter goedkeuring aan de Commissie moeten worden voorgelegd. In dat geval toetst de Commissie de regeling aan de voorwaarden van de 'Richtsnoeren voor staatssteun in de

	landbouwsector'. De Commissie heeft verschillende regelingen goedgekeurd, zoals de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties en de Regeling provinciale gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (ook wel Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties). Hierover heeft tussen het Ministerie van LNV en de Europese Commissie intensief overleg plaatsgevonden, zodat de randvoorwaarden (en risico's) voor staatssteun voor de sluiting van productiecapaciteit bekend zijn. Pels Rijcken heeft in dit verband meerdere adviezen gegeven. De Europese staatssteunregels zijn de afgelopen twee jaar ongewijzigd gebleven. Welk (bestaand) instrumentarium gaat de provincie inzetten om dit doelbereik te borgen? Welke risico's zijn er en met welke randvoorwaarden moeten we rekening houden (bv. staatssteun)
Timing	Op welke termijn kunnen wij deze maatregel invoeren, en wanneer gaan we daarvan de (eerste) effecten zien?
Relatie tot andere thema's	Hoe verhoudt deze maatregel zich tot andere publieke thema's, zoals klimaat, voedselzekerheid, water, gezondheid (q-koorts), luchtkwaliteit, etc. Als de maatregel effectief is op deze thema's of drukfactoren geef dan zo concreet mogelijk aan wat het effect dan kan zijn.
Relatie tot staand beleid PZH	Beschrijf kort wat op dit moment het bestaande beleid is en hoe deze maatregel daar een aanvulling op is.
Landelijk/politiek draagvlak	Hoe verhoudt deze maatregel zich tot wat op rijksniveau en in andere provincies al is voorgesteld/gebeurt.
Maatschappelijk draagvlak	Wat is onze taxatie van het draagvlak voor deze maatregel bij (belangrijke) stakeholders? Bv. is dit in lijn met de voorstellen in het Versnellingsakkoord een Duurzaam Evenwicht?
Uitvoerbaarheid	Zijn er risico's in de uitvoering van deze maatregel, bijvoorbeeld ten aanzien van beschikbare capaciteit, competenties, (verwachte) naleving en het toezicht daarop?
Financiële onderbouwing	Indicatie van de omvang van de kosten en wijze waarop deze worden gefinancierd tussen rijk, provincie en sector
Nodig vanuit het Rijk of EU	Wat heeft de provincie nodig vanuit het Rijk (beleidsmatig, juridisch, financieel) om deze maatregel mogelijk te maken? Idem EU
Nodig van stakeholders	Welke positieve bijdrage kunnen stakeholders leveren om de effectiviteit van deze maatregel te ondersteunen?
Processtappen ter invoering	Beschrijf wat we nog nader willen uitzoeken en uitwerken, waar afhankelijkheden liggen, en welke besluiten PS/GS moeten nemen ter invoering, en op welke termijn?

Status	Datum vergadering Gedeputeerde Staten	Eindtermijn
Openbaar	1 april 2025	n.v.t.

Onderwerp

Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE)

Advies

1. Vast te stellen de Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE).
2. Vast te stellen het Statenvoorstel over de Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE).
3. Vast te stellen de brief aan de stakeholders over de Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE) genoemd in de bijlage 'Verzendlijst SANE'.
4. Vast te stellen het nieuwsbericht over de Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE).
5. Vast te stellen de publiekssamenvatting over het Statenvoorstel over de Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE), waarin wordt voorgesteld dat Gedeputeerde Staten de vier maatregelen uit de aanpak SANE uitwerken.
6. Te bepalen dat de documenten behorende bij het besluit onder adviespunt 3 op grond van artikel 2, lid 2, onder b van de Beleidsregel actieve openbaarmaking Zuid-Holland 2023, niet actief openbaar wordt gemaakt, omdat deze gezien de fase van het politieke of bestuurlijke proces als verstorend voor het verdere proces van bestuurlijk beraad zijn aan te merken.

Besluit GS

Wordt na de GS-vergadering ingevuld.

Bijlagen

1. Statenvoorstel over de Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE)
2. Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE)
3. GS-brief aan Stakeholders over SANE
4. Nieuwsbericht maatregelenpakket SANE
5. Verzendlijst SANE

1 Toelichting voor het College

Toelichting

Naar aanleiding van recente juridische uitspraken in het stikstofdossier heeft het Kabinet de Ministeriele Commissie Economie en Natuurherstel (MCEN) ingericht. Zij heeft als doel om op korte termijn een concreet programma uit te werken om Nederland van het stikstofslot te halen en perspectief te bieden aan sectoren die zijn geraakt door de rechterlijke uitspraken. Dit voorjaar wil de Ministeriële Commissie haar plan presenteren. Zuid-Holland ervaart de gevolgen van het stikstofprobleem elke dag. Het is van groot belang voor de brede welvaart, economische ontwikkeling en het natuurherstel dat er snel extra maatregelen worden genomen.

Vooruitlopend aan dat plan heeft Zuid-Holland daarom een eigen Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE) ontwikkeld om begin april te kunnen laten zien welke bijdrage de provincie levert om van het stikstofslot af te komen. Daarom wordt aan u voorgesteld SANE vast te stellen, Provinciale Staten hierover te informeren en voor te stellen om te besluiten dat u de volgende vier maatregelen zoals benoemd in SANE uitwerkt:

- a. Bedrijfsgerichte doelsturing via ammoniakplafonds
- b. Overgangszones bij N2000 gebieden
- c. Strategisch grondbeleid ten behoeve van verplaatsing en extensivering
- d. Natuurlijke stoppers

Financieel en fiscaal kader

Aan de maatregelen die in het Statenvoorstel zijn opgenomen zijn kosten verbonden. Het provinciale maatregelenpakket wordt de komende periode verder uitgewerkt. Het is dan ook op dit moment niet mogelijk om een gegronde inschatting van de kosten te geven, omdat daar nog te veel onzekerheden en onduidelijkheden in zijn. In de nadere uitwerking nemen we op wat de exacte bedragen zijn. Mochten we daadwerkelijk een maatregel inzetten (na uitvoering onderzoek) dan wordt aan de Statenleden ook de exacte wijze van financiering voorgesteld. Onderbouwde voorstellen worden in de besluitvorming van de begroting 2026 of in de najaarsnota meegenomen. De aard en inhoud van de maatregelen vergen landelijke keuzes en overstijgt het provinciale niveau. Daarom is het nodig dat er een brede landelijke financiering op gang komt. Het Rijk staat hier primair voor aan de lat. We kijken eerst naar het rijk, vervolgens naar externe financiering en tot slot naar provinciale middelen. De mogelijkheden binnen de provinciale middelen zijn beperkt omdat de begroting 2026 al een meerjarig begrotingstekort laat zien en er een discussie met het Rijk loopt ten aanzien van de middelen uit het provinciefonds.

Totaalbedrag excl. BTW	: € 0,00
Programma	: Ambitie 5 - Versterken natuur in Zuid-Holland
Financiële risico's	: N.v.t.

Juridisch kader

Met het vaststellen van SANE ontstaan geen in rechte afdwingbare rechten of verplichtingen. SANE beschrijft slechts nog uit te werken maatregelen. Per maatregel zijn er juridische consequenties maar op dit moment is nog niet bekend welke dat zijn. Bij de uitwerking van de maatregelen zal dit verder onderzocht worden. Pas na vaststelling van die uitgewerkte maatregelen en de implementatie hiervoor kunnen de eventuele juridische consequenties zich verwezenlijken.

De documenten behorende bij het besluit onder adviespunt 3 worden, op grond van artikel 2, lid 2, onder b van de Beleidsregel actieve openbaarmaking Zuid-Holland 2023, niet actief openbaar gemaakt, omdat deze gezien de fase van het politieke of bestuurlijke proces als verstorend voor het verdere proces van bestuurlijk beraad zijn aan te merken. Het is een gevoelig proces. Een verzendlijst met wie wel en niet een brief ontvangt is daarbij niet bevorderlijk.

2 Voorafgaande besluitvorming

N.v.t.

3 Proces

Op 9 april is er een technische sessie met de PS over de maatregelen. Daarna wordt de samenhangende aanpak besproken in de commissie Landelijk Gebied van 16 april. Na besluit door PS op 14 mei worden de maatregelen verder uitgewerkt in concreet te nemen stappen. We zullen over die uitwerking actief communiceren met PS.

In het najaar wil GS de uitwerking van de maatregelen vast laten stellen in PS.

4 Participatie en rolneming

Er zijn bij de totstandkoming van de SANE gesprekken gevoerd met de belangrijkste stakeholders over het maatregelenpakket. Dit zijn stakeholders uit de sectoren:

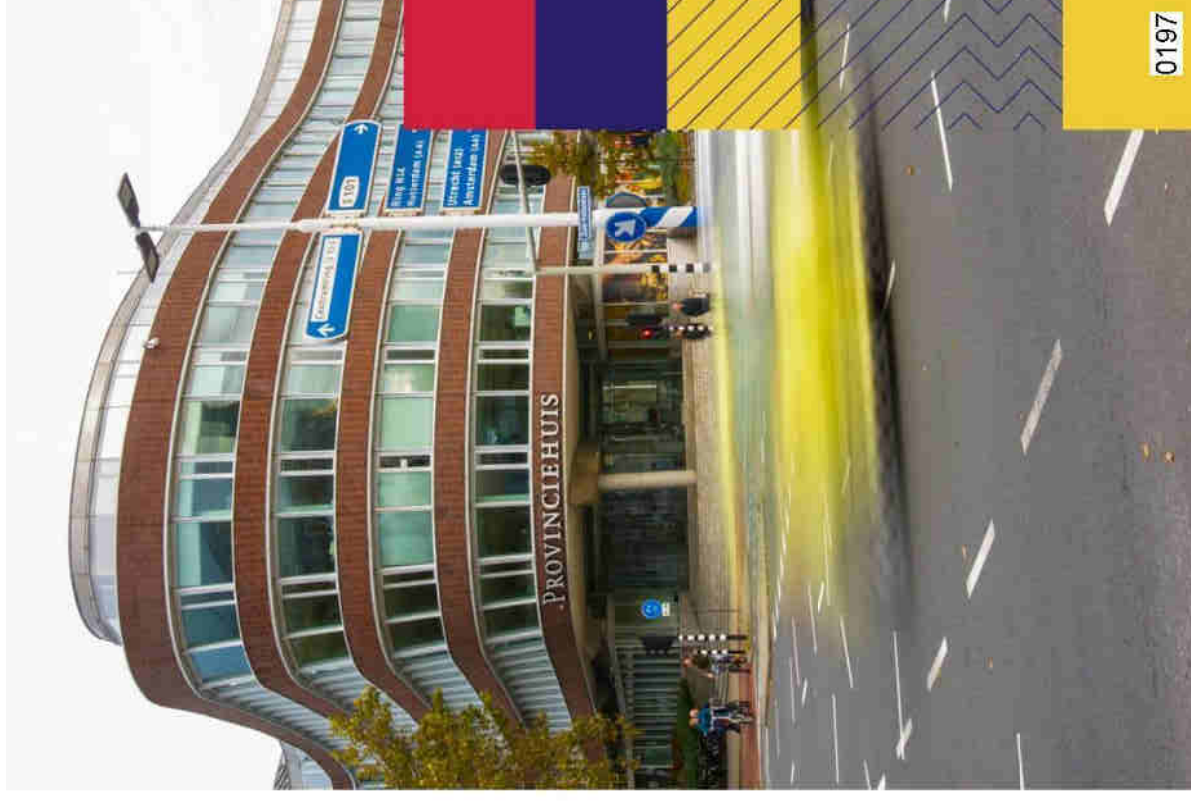
- Natuur en water
- Haven industrie energie glastuinbouw,
- Landbouw
- Wonen en mobiliteit

5 Communicatiestrategie

Bij dit besluit zit een nieuwsbericht en daarnaast is er een publieksvriendelijke toelichting bij de maatregelen.

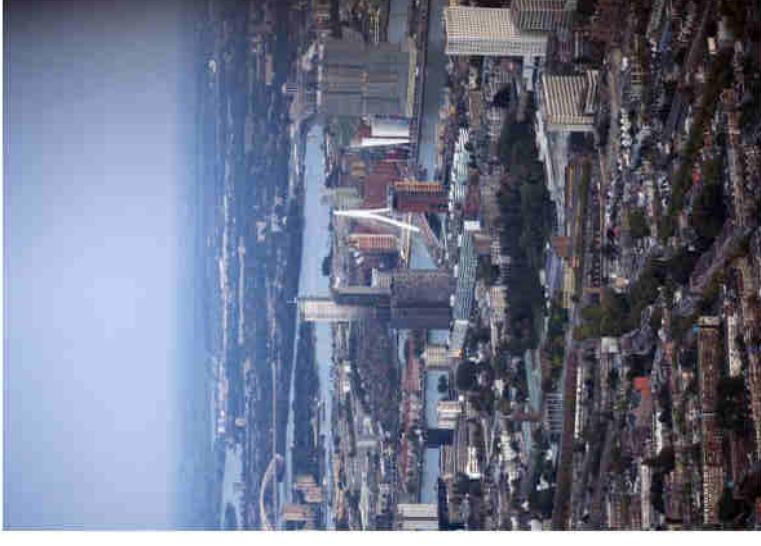
Het brede verhaal in Zuid-Holland

Opeenstapeling van problemen
voor de motor van Nederland

Inleiding

- Als Zuid-Holland op slot zit, zit **Nederland op slot**.
- Stilvallen economie, woningbouw en verduurzaming heeft **grote gevolgen voor de toekomstbestendigheid en innovatiekracht van Nederland**
- Hier is een uitzonderlijke stapeling van uitdagingen: nergens is de druk op de beperkte beschikbare ruimte zo groot is als in Zuid-Holland
- Alleen integrale oplossingen van Rijk en provincie samen kunnen Zuid-Holland van het slot halen.
- Met de grootste inspanning kan de provincie zelf wellicht 10 procent van de stikstofopgave oplossen.
- Voor de overige minimaal 90 procent is Zuid-Holland **afhankelijk van een daadkrachtig Rijk**

Economie, innovatie en strategische Autonomie

- Zuid-Holland is de drijvende kracht achter de Nederlandse economie; bijna een kwart van het nationaal verdienvermogen komt uit Zuid-Holland.
- Zuid-Holland is cruciaal vanwege zijn haven, glastuinbouw en landbouw, en bedrijven en kennisinstellingen.
 - De Rotterdamse Haven: meer dan 500.000 arbeidsplaatsen en 60 mld toegevoegde waarde voor heel Nederland. Essentieel voor strategische autonomie van Nederland en Europa.
 - Glastuinbouw: de grootste en meest vooruitstrevende ter wereld
- Maar de groei van de economie hapert. Volgens meer dan 70% van de bedrijven in de haven zijn investeringen in gevaar (7mld aan lopende, 11mld aan geplande projecten).
- Dat komt door een stapeling van problematiek rondom **stikstof**, **beschikbaarheid van duurzame energie** en **netcongestie**.

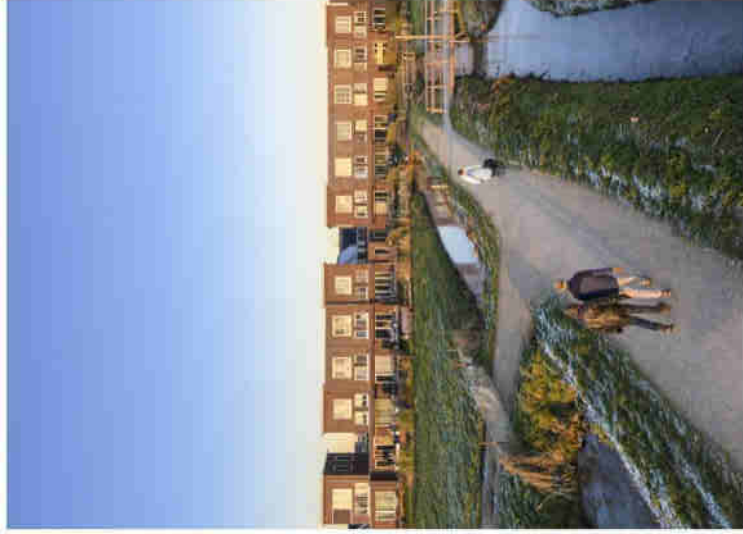
provincie Zuid-Holland

324698

0197

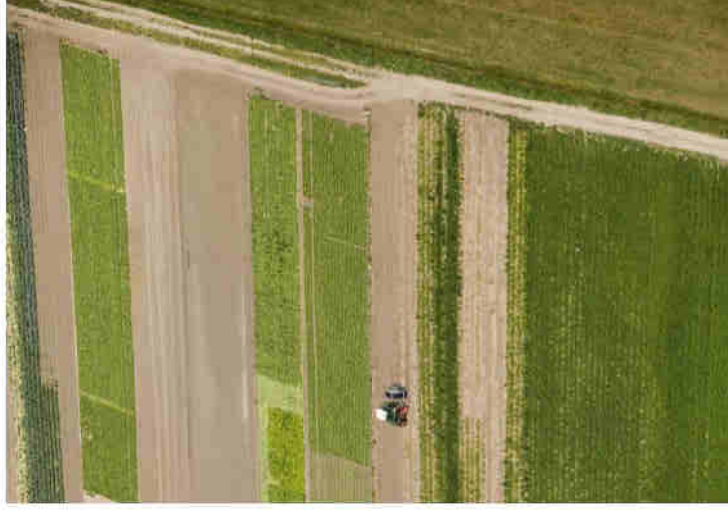
Woningbouw en vitale infrastructuur

- Als de woningbouw in Zuid-Holland stilvalt, raakt dat heel woningzoekend Nederland.
- Bijna een kwart miljoen woningen en daarmee bijna een kwart van de nationale woningbouw-opgave tot 2030 ligt in Zuid-Holland.
- De druk op de beperkte beschikbare ruimte is nergens zo groot is als in Zuid-Holland. Ook is er forse **bodemdalingsproblematiek**.
- Zonder natuurvergunningen en de juiste randvoorwaarden gaat er geen schop in de grond voor de bouw van woningen
- Stikstofproblematiek vergroot de vertraging die er is door bestaande knelpunten als **netcongestie**, de beschikbaarheid van **drinkwater** en aanleg en onderhoud van cruciale **infrastructuur**.

Verduurzaming en CO2-reductie

- Vergunningsproblematiek zet **rem op innoverende oplossingen** voor de industrie en haar reductie van CO2-emissies
- Ook **ontbreekt voortvarende aanpak op netcongestie**: dit zit electrificatie Havenindustriële Complex in de weg.
- Een stevig pakket aan **Rijksmaatregelen is onmisbaar** om de potentie van deze sector te verzilveren.
- Ook de **verduurzaming van de landbouw staat onder druk**. De stikstofproblematiek vertraagt landbouwinnovaties, terwijl deze juist nu nodig zijn.

Hoe wij de problemen als provincie, samen met het Rijk, willen aanpakken

- **De provincies kunnen en willen de helpende hand bieden** en hun bijdrage leveren aan het stikstofprobleem. De provincies kunnen dit echter **niet alleen**; het Rijk staat aan de lat.
- **Generieke geborgde maatregelen** van het Rijk zijn cruciaal om impasse bij vergunningverlening te doorbreken.
- **Overstijgende aanpak van het Rijk om vergunningverlening te vergemakkelijken**: hiervoor is het aanpassen van de rekenkundige **ondergrens** van 1 mol geschikt.
- Wij steunen de inzet van de minister van LVN om **bedrijfsspecifieke doelen** uit te werken en te sturen op emissies in plaats van op depositie.

Lobby strategie Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie

Leeswijzer

In dit document staat de lobbystrategie van de Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE) gepresenteerd. Eerst staat een korte analyse gepresenteerd waar de politieke crux ligt bij de maatregelen die nodig zijn om Zuid-Holland van het slot te halen en wie de sleutelspelers zijn.

Vervolgens staat er een lobbystrategie gepresenteerd gericht op de sleutelspelers, met een overzicht wie al gesproken zijn, wat nog op de planning staat en welke sleutelspelers nog open staan.

Vervolgens is er een overzicht gegeven van de standpunten van de provincie, het Interprovinciaal Overleg en het Regeerprogramma.

Inhoudsopgave

1.	Politieke Crux.....	2
1.1	Tweede Kamer meerderheid voor stevige geborgde maatregelen.....	2
1.2	Kabinet en fractievoorzitters politiek gemotiveerde uitstel c.q. twijfel.....	2
1.3	Advies Lobbygesprekken Gericht op ministeriële commissie en fractievoorzitters...	2
2.	Lobbystrategie Wie spreekt met wie.....	3
2.1	Gesprekken met sleutelspelers.....	3
2.2	Huidige Politieke en Bestuurlijke Agenda.....	5
3.	Standpunt Zuid Holland.....	5
4.	Standpunt Interprovinciaal Overleg.....	6
5.	Standpunt volgend uit Regeerprogramma.....	6
6.	Bijlage 1 Recente aangenomen stikstofmoties in de Kamer.....	8

1. Politieke Crux

Op 24 januari stelde het kabinet de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel in (hierna: MC). Dit naar aanleiding van de recente rechterlijke uitspraken die de urgentie rondom het stikstofprobleem en de gevolgen daarvan alleen maar hebben vergroot.

De afgelopen jaren zijn er vanuit het Rijk meerdere plannen, maatregelen, fondsen en programma's gepresenteerd om te werken aan een stevige reductiedaling van stikstof. En ondanks dat er al veel stappen zijn gezet in diverse sectoren, heeft de rechter besloten dat dit nog niet voldoende is.

De MC heeft zich als opdracht gesteld een programma van maatregelen (PvM) op te stellen gericht op een gegarandeerde vermindering van de stikstofuitstoot en natuurherstel. Presentatie hiervan is voorzien op 2 april.

1.1 Tweede Kamer | meerderheid voor stevige geborgde maatregelen

Uit recente Tweede Kamerdebatten, stemmingen bij moties en gesprekken met Kamerleden kunnen we concluderen dat er in de Landbouwcommissie in de Kamer zich al langer een meerderheid aftekent voor het nemen van stevige stikstofmaatregelen die juridisch standhouden bij de rechter. Via diverse moties trekken zowel coalitie- als oppositiepartijen gezamenlijk op om stevige reductiedoelen op te nemen in de PvM en/of de wet Stikstofreductie, ook wanneer deze doelen zeer lastig haalbaar zullen zijn.

We kunnen daarmee concluderen dat de politieke crux niet in de Landbouw Kamercommissie ligt.

1.2 Kabinet en fractievoorzitters | politiek gemotiveerde uitstel c.q. twijfel

Uit recente Bestuurlijke Overleggen en de Catshuissessie die de decentrale overheden met een afvaardiging van de ministeriële commissie hadden zijn wisselende signalen binnengekomen; o.a. over maatregelen die men voornemens is te nemen, en de urgentie op bijvoorbeeld het gebied van woningbouw.

Het is bekend dat de coalitie-fractievoorzitters een belangrijke stem hebben in het uiteindelijke maatregelenpakket dat de MC zal voorstellen. Hun inzet is meer politiek dan inhoudelijk gemotiveerd; immers de coalitiepartijen zich willen profileren op hun onderwerpen en niet snel pijnlijke maatregelen voor hun achterban steunen, voornamelijk met het oog op een mogelijke val van het kabinet. Dit geldt bijvoorbeeld voor de PVV op asiel en de BBB voor de agrarische sector.

1.3 Advies Lobbygesprekken | Gericht op ministeriële commissie en fractievoorzitters

Gegeven het bovenstaande is het advies de kopgroep van de provincies in te zetten:

- Voor de gesprekken met (een afvaardiging van) de ministeriële commissie
- Voor het delen van informatie en kennis wat betreft de plannen van de ministeriële commissie

En meer indirect:

- Ons als Zuid-Holland stevig te positioneren

Onze lobbyinzet als provincie te gebruiken om:

- De urgentie van een stevig geborgd pakket van het Rijk te laden met concrete problematiek uit Zuid-Holland
- Richting belangrijke stakeholders die op hun beurt ook zelf spreken met het Rijk
- Richting de fractievoorzitters van de coalitiepartijen

Gezien bovenstaande stellen we volgende advies het volgende voor in hoofdstuk 2: Lobbystrategie.

2. Lobbystrategie | Wie spreekt met wie

2.1 Gesprekken met sleutelspelers

In dit overzicht zijn, naar aanleiding van de politieke crux, de sleutelspelers voor beïnvloeding van de plannen van de Ministeriële Commissie op een rij gezet.

In het groen is aangegeven welke sleutelspelers al zijn gesproken of al gepland staan, in het oranje welke sleutelspelers al zijn benaderd, in het rood waar nog actie nodig is. We kunnen concluderen dat al veel sleutelspelers via een of andere weg zijn of worden benaderd, maar dat eventuele aanvullende actie nog nodig kan zijn.

Wie	Wie	Wanneer
Ministeriële Commissie	IPO Bestuurscommissie	<i>Eerste Catshuissessie geweest op 5 maart</i> <i>Tweede Catshuissessie zal plaatsvinden eind maart / begin april, waarbij;</i> - Ambtelijke en technische maatregelen op tafel zullen liggen - Er het aanbod is gedaan dat provincies bereid zijn de boodschap samen met het kabinet uit te dragen als er een goed en herkenbaar maatregelenpakket ligt
Minister-President Dick Schoof	GS	<i>Uitnodiging loopt</i>
Minister Wiersma (LVVN)	BAC Landelijk Gebied	<i>Op 27 maart staan een Bestuurlijk overleg Landelijk Gebied en Natuur gepland met minister Wiersma en staatssecretaris Rummenie.</i> <i>Berend Potjer zit daarbij als vicevoorzitter van de BAC LG.</i>
Staatssecretaris Rummenie (LVVN)	<i>Berend Potjer</i>	
Minister Madlener (IenW)	Arne Weverling	<i>Uitnodiging gestuurd aan minister Madlener voor diner met Arne Weverling en Robert Simons inzake de brief over de Rotterdamse Haven. Bij die brief is de stikstofproblematiek op de ontwikkeling van de haven ook onderdeel van geweest.</i>

Minister Keijzer (VRO)	Anne Koning	<i>Bestuurlijk Overleg Woningbouwopgave Zuid-Holland heeft plaatsgevonden op 4-3-'25. Daar is ook gesproken over stikstofimpact op Zuid-Hollandse woningbouwopgave.</i> <i>Daarnaast op 2 april een Bestuurlijk Overleg met decentrale koepels, waar Anne Koning bij aansluit.</i>
Minister Beljaarts (EZ)	Meindert Stolk	<i>Indien gewenst</i>
Minister Hermans (KGG)	Arne Weverling	<i>Vanuit KGG is een verzoek binnengekomen voor een Bestuurlijk Overleg naar aanleiding van de brief aan het kabinet over de Rotterdamse Haven. Bij die brief is de stikstofproblematiek op de ontwikkeling van de haven ook onderdeel van geweest.</i>
Fractievoorzitters Dilan Yesilgoz	Mogelijke rol voor Wouter Kolff	
5.1.2e DG (I&W)	Frederik Zevenbergen	<i>Besproken over het doorbreken van de impasse in de vergunningverlening in Zuid-Holland, inclusief praatplaat Mobiliteit en Infrastructuur</i>
Mark Roscam Abbing (DG LVVN)	BAC Landelijk Gebied <i>Berend Potjer</i>	<i>Op 27 maart staan een Bestuurlijk overleg Landelijk Gebied en Natuur gepland met minister Wiersma en staatssecretaris Rummenie.</i> <i>Berend Potjer zit daarbij als vicevoorzitter van de BAC LG.</i>
Michel Heijdra (DG KGG)	Arne Weverling	<i>Vanuit KGG is een verzoek binnengekomen voor een Bestuurlijk Overleg naar aanleiding van de brief aan het kabinet over de Rotterdamse Haven. Bij die brief is de stikstofproblematiek op de ontwikkeling van de haven ook onderdeel van geweest.</i>
Erwin Nijssse (DG EZ)	Meindert Stolk	<i>Indien gewenst</i>
Chris Kuipers (DG VRO)	Anne Koning	<i>Bestuurlijk Overleg Woningbouwopgave Zuid-Holland heeft plaatsgevonden op 4-3-'25. Daar is ook gesproken over stikstofimpact op Zuid-Hollandse woningbouwopgave.</i>

Huidige Politieke en Bestuurlijke Agenda

In onderstaande tabel staat weergegeven welke politieke en bestuurlijke agenda de komende tijd voor staat. Er is gewerkt met kleuren om overzicht te geven;

- Groen is politiek
- Blauw is bestuurlijk
- Grijs is (hoog)ambtelijk

Datum	Gelegenheid	Kenmerk	Eigenaar ambtelijk
17-3-2025	Gesprek Arne Weverling met Pieter Grinwis (CU) nav Industriebrief R'damse Haven		5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
17-3-2025	Werkbezoek Tweede Kamer D66 aan Rotterdamse Haven	Georganiseerd door Deltalings. Werkbezoek van woordvoerders Energie en Economie.	5.1.2e 5.1.2e
19-3-2025	Kennismaking 5.1.2e 5.1.2e	Gebiedsregisseur grootschalige woningbouw bij VRO	5.1.2e
20-3-2025	Commissiedebat Verduurzaming Industrie	Brief aan kabinet over Rotterdamse Haven	5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
20-3-2025	Netwerkborrel infra Havenbedrijf Rotterdam		5.1.2e
20-3-2025	Bijeenkomst over Ruimte met Bouwend Nederland en VNO-NCW West		5.1.2e
27-3-2025	Bestuurlijk Overleg Landelijk Gebied met minister Wiersma en staatssecretaris Rummenie	BO met bewindspersonen in IPO verband.	Voorbereiding IPO Kernteam SANE
Eind maart	Tweede Catshuissessie met Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel (MCEN)	Bij deze sessie komen ambtelijke en technische maatregelen op tafel. Dit ter bespreking voordat de MCEN met maatregelen naar buiten komt.	Voorbereiding IPO Kernteam SANE
2-4-2025 Of 7-4-2025	Verwachte oplevering van stikstofplan MCEN		
2-4-2025	Commissiedebat Stikstof en Natuur	Tweede Kamer debatteert met minister en staatssecretaris LVVN over Stikstof en Natuur. Mogelijk ook met de plannen van de MCEN.	5.1.2e 5.1.2e
2-4-2025	Bestuurlijk Overleg met minister Keijzer (VRO)	Anne Koning sluit aan bij regulier bestuurlijk overleg met de decentrale koepels en minister Keijzer (VRO).	5.1.2e

3. Standpunt Zuid Holland

Onderstaande is een afgeleide van het *brede verhaal* dat eerder in GS is besproken.

Als Zuid-Holland op slot zit, zit Nederland op slot. Nu hier de economie, woningbouw en verduurzaming van de industrie en landbouw stilvallen heeft dat immense gevolgen voor de toekomstbestendigheid en innovatiekracht van ons land. Het is dus van het grootste belang dat het Rijk maatregelen treft om de natuur te herstellen, en dus Nederland van het slot te

halen, daarbij oog hebbende voor maatregelen die ook Zuid-Holland met haar unieke karakter vooruithelpen.

In onze provincie vindt over de volle breedte een uitzonderlijke stapeling van fysieke en sociale uitdagingen plaats, terwijl in geen enkele provincie de druk op de beperkte beschikbare ruimte zo groot als in Zuid-Holland.

Dat schept een verantwoordelijkheid voor zowel Zuid-Holland zelf maar zeker ook voor het Rijk. Met de grootste inspanning en maatregelen kan de provincie zelf wellicht 10 procent van de stikstofopgave oplossen. Voor minimaal de overige 90 procent is Zuid-Holland afhankelijk van een daadkrachtig Rijk met generieke maatregelen. Zelfs als de relatief kleine veestapel in onze provincie fors zou inkrimpen, levert dat maar een minimale bijdrage aan de stikstofreductie. Dat onderschrijft nog eens hoe belangrijk het is dat wij onze uitzonderlijke positie onder de aandacht brengen van andere overheden en partners.

4. Standpunt Interprovinciaal Overleg

De kwaliteit van de natuur staat al lange tijd onder druk, en het stikstofslot beknelt onder andere de woningbouw, bedrijven en infrastructuur. Een aanpak met vastgestelde wettelijke doelen, een tijdspad en geborgde inzet met een daling van de stikstofemissies is nodig. De provincies pleiten voor een integrale aanpak, met een mix van generieke rijksmaatregelen en gebiedsspecifieke maatregelen. De onduidelijkheid van nu, in afwachting van een pakket, moet van tafel.

Zoals aangegeven is het van belang om een wettelijk noodzakelijke daling van emissies van stikstof en broeikasgassen mede via generieke maatregelen vast te leggen. Deze borging is nodig voor legalisering van PAS-melders, de impasse bij vergunningverlening te doorbreken en achteruitgang van natuur tegen te gaan. Voor deze borging is de uitwerking van doelsturing en inzet op innovatie belangrijk.

Provincies steunen de aanpak om inzet op bedrijfsspecifieke doelen uit te werken en te sturen op emissies. Ondernemers krijgen vooraf helderheid over het tijdpad. Daarbij dient duidelijk te zijn wanneer de sturingsvorm belonen overgaat in normeren en/of beprijzen. Dit biedt juridische zekerheid over geborgde emissiedaling. In de periode daarvoor kunnen generieke bronmaatregelen zorgen voor een sterkere emissiedaling.

5. Standpunt volgend uit Regeerprogramma

Het regeerprogramma is de uitwerking van het hoofdlijnenakkoord door het kabinet. Deze afspraken geven een inkijk in het standpunt van het kabinet. Ten aanzien van landbouw, natuurherstel en stikstof staan de volgende relevante zaken in het regeerprogramma:

Er is in het hoofdlijnenakkoord eenmalig €5 miljard beschikbaar gesteld voor een meerjarige investering in de agrarische sector, onder andere voor innovatie en doelsturing, een brede opkoopregeling, natuurbeleid, mest, en visserij. Daarnaast is er €500 miljoen per jaar beschikbaar voor agrarisch natuurbeheer door boeren.

Landbouw

- Het kabinet wil boeren en tuinders meer ruimte geven om te ondernemen en te innoveren, met een focus op voedselzekerheid en technologische vooruitgang.

- Vanaf 2026 wordt jaarlijks 1 miljard euro geïnvesteerd in de agrarische sector, gericht op innovatie, een opkoopregeling en een aanpak van de mestmarkt. Daarnaast wordt jaarlijks een half miljard euro uitgetrokken voor agrarisch natuurbeheer door boeren.

Stikstofbeleid

- Het kabinet streeft naar een reductie van de stikstofuitstoot en stelt hiervoor 5 miljard euro beschikbaar. Boeren krijgen de vrijheid om zelf te bepalen hoe ze deze reductie realiseren, met een nadruk op innovatie en doelsturing.
- Het kabinet werkt aan een juridisch houdbaar alternatief in plaats van sturen op de kritische depositie waarde.
- Om economische en maatschappelijke ontwikkelingen met een kleine stikstofbijdrage mogelijk te maken wordt ook gekeken naar andere oplossingen zoals het invoeren van een juridisch houdbare rekenkundige ondergrens.

Natuurherstel

- Het kabinet zet in op robuuste natuurgebieden en wil de staat van de natuur leidend maken bij het aanpassen van Natura 2000-doelen.
- Er wordt extra geïnvesteerd in agrarisch natuurbeheer door het aantal hectare uit te breiden en boeren te ondersteunen bij investeringen.

6. Bijlage 1 | Recente aangenomen stikstofmoties in de Kamer

Enkele belangrijke recente moties, geclusterd naar thema:

Oproep vanuit de Kamer tot pakket aan stevige maatregelen reductie emissies

- Motie van het lid van Campen (VVD) over helderheid over de emissiereductie die nodig is voor het landelijk doelbereik
- Motie van het lid Vedder (CDA) over de legalisatie van PAS-melders en interimmers onderdeel maken van het beleidspakket van ministeriële commissie
- Motie van het lid Grinwis (CU) c.s. over duidelijkheid in de doelsturingsbrief over doelen, normen en maatregelen
- Motie van de leden Holman (NSC) en Grinwis (CU) over absolute reductiedoelen opnemen in het spoor "emissiereductie en natuurherstel"
 - o verzoekt de regering in de invulling van spoor 2, emissiereductie en natuurherstel, met doelbereik als belangrijkste uitgangspunt, absolute reductiedoelen op te nemen, **ook wanneer deze doelen soms zeer lastig haalbaar zullen zijn**,
- Motie van de leden Grinwis (CU) en Holman (NSC) over stabiele emissiereductiedoelen en emissieplafonds opnemen in de Wet stikstofreductie
 - o overwegende **dat alleen Nederland de KDW in de wet heeft opgenomen**, dat de Habitatrictlijn niet van ons vraagt de KDW in de wet te zetten, dat de Europese Commissie emissieplafonds oplegt, en dat België – met een vergelijkbare stikstofproblematiek – werkt met emissiereductiepercentages;
 - o verzoekt de regering in de wetsaanpassingen die worden voorbereid om de overstap naar emissiebeleid te maken omwille van rechtszekerheid en investeringszekerheid **stabiele emissiereductiedoelen dan wel emissieplafonds in de wet te zetten** en de veranderlijke KDW als effectindicator te hanteren in de memorie van toelichting

Rekenkundige ondergrens

- Gewijzigde motie van het lid Bromet (GL/PvdA over ervoor zorgen dat een rekenkundige ondergrens gepaard gaat met een plan waarin emissiereductie stevig geborgd is
 - o overwegende dat een rekenkundige ondergrens daarom alleen mogelijk is als emissiereductie voldoende is geborgd;
 - o Verzoekt de regering om, in het belang van juridische houdbaarheid, ervoor te zorgen dat een rekenkundige ondergrens gelijktijdig gepaard gaat met een plan waarin emissiereductie stevig geborgd is;
- Motie van het lid Vedder (CDA) over de rekenkundige ondergrens pas inzetten als zeker is dat deze juridisch houdbaar is

- Gewijzigde motie van het lid Flach (SGP) over de rekenkundige ondergrens als eenzelfde detectiegrens toepassen in de fase van de passende beoordeling voor vergunningverlening
- Motie van het lid Beckerman c.s. over een administratiesysteem voor deposities onder de rekenkundige ondergrens

PAS-melders

- Zie motie hierboven van het CDA: legalisatie PAS-melders meenemen in beleidspakket ministeriële commissie.
- Motie van het lid Grinwis (CU) over onzekerheid door de uitspraak van de Raad van State bij initiatiefnemers voorkomen

Overig

- Motie van de leden Holman (NSC) en van Campen (VVD) over specifieke aandacht van de ministeriële commissie voor structuurbeleid voor de Veluwe en de Peel
- Motie van het lid Koekkoek (Volt) over de Kamer periodiek informeren over bijeenkomsten en de voortgang van de ministeriële commissie
- Motie van het lid van der Plas (BBB) over het belang van een sterke en weerbare agrarische sector in tijd van geopolitieke instabiliteit

Hieronder volgen de vier **provinciale maatregelen** zoals tijdens de individuele bila's besproken.

1. Emissieplafond Ammoniak/bedrijfsspecifieke doelsturing
2. Overgangsgebieden rondom Natura 2000-gebieden
3. Inzet strategisch grondbeleid
4. Onderzoek opkopen natuurlijke stoppers

Daarna volgt nog de groslijst met mogelijk te nemen maatregelen, zoals besproken tijdens PO SANE van 4 maart 2025.

Wat Zuid-Holland nodig heeft van **Rijk en Europese Unie**:

- Rijk (doelen, regelgeving, maatregelen)
 - Emissieplafond ammoniak/bedrijfsspecifieke doelsturing
 - Scheiding NOx en NH3 (nog in onderzoek)
 - Emissieloze bouw voor weg-, water- en woningbouwprojecten
 - Financiële middelen
- Europa
 - Verruiming regelgeving staatssteun
 - Internationale scheepvaart vanwege Seaspray

1. Emissieplafond Ammoniak/bedrijfsspecifieke doelsturing

Thema	Vragen
Maatregel	<u>Ammoniak plafond, wat is het?</u> Het ammoniakplafond is een vorm van doelsturing voor melkveehouders. De melkveehouder krijgt een plafond waar de emissies uit zijn of haar bedrijf onder moeten blijven (bijvoorbeeld vanaf 2030 of 2035). Dit plafond wordt bepaald door het aantal hectare dat de melkveehouder gebruikt om de veestapel te voeren. Het voorstel is om een emissieplafond op 35/40/45kg per hectare in te voeren. De emissienorm wordt op het moment onderzocht in de OER. Er is gekozen voor melkveehouders omdat voor de andere sectoren nog (veel) meer uitzoekwerk nodig is om tot reële, werkbare emissieplafonds te komen. Zo is het per akkerbouwgewas afhankelijk hoeveel emissie er plaatsvindt. Aangezien er veel verschillende akkerbouwgewassen worden geteeld is één enkel plafond dus niet mogelijk. Dat zou leiden tot strategische keuzes in gewassen i.p.v. tot reductie van emissies per gewas. Door het kiezen voor deze vorm van doelsturing staat het de melkveehouder vrij om zelf te kiezen op welke manier het doel bereikt wordt. Dit kan door het aanpassen van de bedrijfsvoering, het extensiveren en/of door het innoveren met technische maatregelen.
Impact op stikstofreductie en natuurherstel (ecologische toets)	Op dit moment is de emissie van melkveehouders zo'n 60-65kg per hectare. Wanneer dit wordt teruggebracht naar 35/40/45kg per hectare levert dat dus een aanzienlijke reductie op. In heel Zuid-Holland gaat het dan over een reductie van 1,3/1,1/0,8 kton (respectievelijk).
Juridische borging en mogelijkheid (juridische toets)	Dit moet nog nader worden bepaald. Het is onderdeel van lopend onderzoek met de OER. Het ligt voor de hand om het emissieplafond te borgen via de omgevingsverordening.
Timing	Het heeft de voorkeur om het emissieplafond zo snel mogelijk in te voeren om er op een gedegen manier naar toe te kunnen werken. Een duidelijk tijdspad is essentieel. Het zal een kwestie van jaren zijn voordat een handhaafbaar plafond is ingevoerd (doelsturing). Gedacht kan worden aan een snelle invoering van een streefwaarde (niet verplichtend) waarbij op termijn (bijvoorbeeld 2030-2035) het plafond normerend wordt ingevoerd. In de tussentijd kunnen veehouders met (tijdelijke) subsidies gestimuleerd worden om stappen te zetten richting het te behalen emissieplafond.
Relatie tot andere thema's	Het instellen van een emissieplafond ammoniak zal gunstig bijdragen aan de waterkwaliteit doelen (KRW) en de klimaatdoelen (methaan).
Relatie tot staand beleid PZH	Wij hebben 35-40 kg/ha/jaar als streefwaarde in het voorontwerp ZH-PLG opgenomen. Ook is de streefwaarde in de omgevingsvisie opgenomen. Wij bekijken of het vanaf 2035 in de

	omgevingsverordening kan worden opgenomen als norm. Het is in feite een versnelling van provinciaal beleid. Het belangrijkste dat de provincie Zuid-Holland voor het Rijk kan doen is achter de invoering staan. Zo ontstaat er een breed politiek draagvlak voor de minister bij de Invoering van een norm. Ook kan de provincie eventueel helpen bij de juridische verankering in het omgevingsbeleid.
Landelijk/politiek draagvlak	In beginsel is het Rijk al bezig met het bekijken van bedrijfsspecifieke emissienormen voor stikstof en broeikasgassen. De contouren hiervan werden beschreven in een recente kamerbrief (DGLGS / 96535513). In feite is er dus geen sprake van een wijziging van Rijksbeleid maar van een versnelling. In de genoemde contourenbrief is de tijdsplanning nog zeer vaag ('de komende periode' en 'in ieder geval niet dit jaar'). Dit vraagt bij het Rijk om een significante versnelling. <u>Randvoorwaarden voor invoering</u> Belangrijke randvoorwaarden voor de invoering van een hectare-norm zijn een juridische verankering van de norm en een manier om het te monitoren. Dat laatste is nodig voor toezicht- en handhaving systematiek. Beiden zijn nodig om een norm in te voeren.
Maatschappelijk draagvlak	Het is onderdeel van het participatieproces in verband met het OER. Uit eerder onderzoek en contact met diverse boerenwerkgroepen in de deelgebieden van het ZH-PLG blijkt dat de streefwaarde 35-40 kg NH₃/ha/jr op begrip kan rekenen.
Uitvoerbaarheid	Toezicht en handhaving is een belangrijk punt van aandacht en daarmee ook de beschikbare capaciteit. Te denken valt aan de capaciteit van het ambtenarenapparaat voor de uitvoering van strategisch grondbeleid en de capaciteit van provincies en bijvoorbeeld collectieven voor een grootschalige uitrol van doelsturing voor bedrijfsspecifiek emissienormen.
Financiële onderbouwing	Het onderzoek naar ondersteunende maatregelen loopt.
Nodig vanuit het Rijk of EU	Er zijn financiële middelen nodig voor ondersteunende maatregelen en de inzet op de borging van de doelsturing.
Nodig van stakeholders	• Om een breed draagvlak te creëren is het nodig dat andere provincies zich ook committeren aan een norm. De provincie Utrecht heeft op ambtelijk niveau laten weten bezig te zijn met een norm voor 40kg/ha/jaar. • Landbouworganisaties en ZH-PLG gebiedsprocessen moeten gekend worden in de norm.
Processtappen ter invoering	Volgt nog

2. Overgangsgebieden rondom Natura 2000-gebieden

Thema	Vragen
Maatregel <i>Beschrijving van de maatregel (hoe werkt het, en waarom werkt het?). Als er verschillende varianten zijn, geef dit dan op hoofdlijnen aan.</i> <i>Als we nog niet exact weten wat de (on)mogelijkheden zijn geef dan aan welke onzekerheden er zijn, welke onzekerheden en onderzoeksvragen er zijn, waarom dit zo is en wat er nodig is om hierop de antwoorden te krijgen.</i>	<u>Wat zijn overgangsgebieden?</u> Overgangsgebieden zijn zones rondom Natura 2000-gebieden (N2000), waarbinnen functies en activiteiten kunnen worden aangepast/beperkt op de instandhoudingsdoelen van het aangrenzende N2000-gebied. Dit kan nodig zijn om de druk op de N2000-gebieden te verminderen, waardoor natuurherstel mogelijk wordt. Drukfactoren als verzuring, vermeting, verdroging, verstoring en versnippering spelen een grote (negatieve) rol op de N2000-gebieden. Hierdoor is het functioneren van het ecosysteem aangetast. In een overgangsgebied worden de activiteiten aangepast op de instandhoudingsdoelen van het N2000-gebied, door specifieke drukfactoren te verminderen. Dit betekent niet dat alle activiteiten weg moeten uit overgangsgebieden, maar wel dat aanpassing nodig is. Dit kan vrijwillig via stimulering (zoals specifieke subsidieregelingen binnen het overgangsgebied) dan wel door gericht normeren (opnemen regels voor het overgangsgebied in de verordening). <u>Onderzoek Omgevingseffectrapport</u> In Zuid-Holland wordt in het Omgevingseffectrapport (OER) onderzocht hoe we veelvoorkomende drukfactoren op de N2000-gebieden met maatregelen direct rondom deze gebieden kunnen reduceren. Dat wordt in verschillende sporen opgepakt. De effecten van stikstof en waterkwaliteit worden generiek opgepakt. Voor de drukfactoren hydrologie (specifiek waterkwaliteit), exoten en recreatiedruk worden specifiek de effecten van het aanwijzen van zones onderzocht. In het OER zijn drie alternatieven voorgesteld om die drie drukfactoren af te nemen: 1. Maatregelen buiten N2000-gebieden opnemen in de N2000-beheerplannen. 2. Maatregelen buiten N2000-gebieden borgen door het aanstellen van een zone van 1 kilometer rondom N2000-gebieden. 3. Maatregelen buiten N2000-gebieden borgen door het aanstellen van een gebiedsspecifieke zone, waarbij de grootte van de zone afhankelijk is van de relevante drukfactoren. Bij deze drie alternatieven worden voor de zones twee varianten voorgesteld om te onderzoeken: 1. Vrijwilligheid: Een zone waarbij maatregelen voor een afname van de drukfactoren worden gestimuleerd met het beschikbaar stellen van subsidies. 2. Beperkingen: Een zone waarbinnen bepaalde beperkingen en/of verplichtingen gelden ten gunste van het afnemen van de drukfactoren. <u>Huidige situatie</u> Op dit moment worden instandhoudingsmaatregelen bijna uitsluitend binnen de N2000-gebieden genomen. Echter, als de drukfactoren

	direct rondom N2000-gebieden niet ook worden teruggedrongen wordt 'gedweild met de kraan open'. De onzekerheden van overgangsgebieden Het is lastig om de exacte omvang/breedte van overgangsgebieden aan te geven. Dit is afhankelijk van de drukfactor en de activiteiten in de gebieden rond de N2000-gebieden. Daarmee zal de benodigde omvang per N2000-gebied waarschijnlijk verschillend zijn. Voor hydrologie zijn hoogteligging, bodemtype en de diepte van ondoorlatende bodemlagen bijvoorbeeld bepalend. De mate van effectiviteit van een overgangsgebied hangt dus van diverse factoren af, waaronder omvang, maatregelen die genomen worden (al dan niet vrijwillig) en de betreffende drukfactor. Hierdoor zijn de exacte effecten moeilijk vooraf te voorspellen. Bovendien liggen er nog 'meekoppelkansen' in de overgangsgebieden, bijv. voor weidevogels, verduurzaming van de landbouw, klimaat (vernating van veenbodems) en groenblauwe dooradering die ook (indirect) kunnen bijdragen aan de N2000-doelen, waardoor omvang van een overgangsgebied wellicht beperkter kan zijn.
Impact op stikstofreductie en natuurherstel (ecologische toets) <i>Ga in op de impact stikstof en natuurherstel:</i> <i>Maak onderscheid tussen terugdringen stikstofdepositie op nabije N2000-gebieden en de impact op de stikstofdeken</i> <i>Andere ecologische effecten die met de maatregel te verwachten zijn (bv. water))</i>	Impact op stikstofreductie in Zuid-Holland: De provincie Zuid-Holland heeft uitgebreide analyses gedaan om te onderzoeken of een zone rondom N2000-gebieden waarin extra stikstofreductie wordt gerealiseerd effectief zou zijn. Door de karakteristieke kenmerken van de Zuid-Hollandse N2000-gebieden en de directe omgeving van de gebieden blijkt dat overgangszones voor veel N2000-gebieden beperkt effect resulteren op het halen van de wettelijke stikstofdoelen. Berekeningen laten zien dat de depositie afkomstig uit de eerste kilometers rondom de N2000-gebieden in Zuid-Holland maximaal enkele procenten bedraagt. Inzetten op generieke reductie is daarom veel doeltreffender. Waar overgangszones voor andere drukfactoren benodigd zijn, is het natuurlijk nuttig om te onderzoeken of extra emissiereductie voor stikstof hier een meekoppelkans zou vormen. Voor enkele gebieden kan het echter wel zinvol zijn om striktere regels te stellen in een zonering rondom N2000-gebieden. Voor die specifieke gebieden wordt op dit moment onderzocht of een zone – en in welke grootte – effect heeft op het reduceren van de stikstofuitstoot voor het behalen van de instandhoudingsdoelen. Aangezien dit maar voor enkele gebieden geldt, wordt de drukfactor stikstof niet in de reguliere aanpak meegenomen, maar zal dit met de uitkomsten van de onderzoeken gebiedsspecifiek moeten worden uitgewerkt. Impact op natuurherstel • Exoten: door (bronnen van) exoten in de omgeving weg te halen is minder inspanning nodig om exoten binnen de begrenzing van N2000 te bestrijden. Dat is kosteneffectief, maar zorgt ook voor minder verstoring van bodem en soorten. Het vervangen van exoten in beplantingen door inheemse soorten draagt bovendien positief bij aan de biodiversiteit (o.a. van bestuivers). • Waterkwantiteit en - kwaliteit: verminderen van wegzijging en verdroging door peilopzet in de omgeving.

	• Minder wegzijging leidt in sommige gebieden bovendien tot minder inlaat van gebiedsvreemd water, waardoor ook de waterkwaliteit verbetert. • Recreatie: Door recreatie over een groter gebied (N2000 en overgangsgebieden) te spreiden, neemt de recreatiedruk in het N2000-gebied af. Ook zijn er buiten N2000 meer mogelijkheden om de recreatie aan specifieke behoeften aan te passen (bijv. losloopgebieden voor honden die binnen de begrenzing verstoring kunnen veroorzaken). Daarnaast bieden nieuwe recreatiegebieden ook kansen voor biodiversiteit. • Overige meekoppelkansen: waterkwaliteit, ecologische verbindingzones, groenblauwe dooradering, stikstof (lokale reductie), weidevogels (i.c.m. extensivering landbouw), klimaat/bodemdeling, waterberging.
Juridische borging en mogelijkheid (juridische toets) <i>Welk (bestaand) instrumentarium gaat de provincie inzetten om dit doelbereik te borgen? Welke risico's zijn er en met welke randvoorwaarden moeten we rekening houden (bv. staatssteun)</i>	Vanuit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) zijn we verplicht om te voldoen aan een aantal regels. De belangrijkste daarvan zijn dat we beschermde habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding moeten brengen, daarvoor gebieden (N2000) moeten aanwijzen en dat verslechtering moet worden voorkomen. Tot nu toe is het nog niet gelukt om alle verslechtering te voorkomen. Een van de redenen daarvoor is dat de instandhoudingsmaatregelen vooral nog genomen zijn binnen de begrenzing van de gebieden (effectgerichte maatregelen), en externe drukfactoren, zoals verdroging, verzuring, vermessing en verontreiniging nog amper verminderd zijn. Om die drukfactoren te verminderen, zijn brongerichte maatregelen buiten de N2000-gebieden nodig. Door overgangsgebieden rondom N2000-gebieden vast te leggen, bijvoorbeeld in de Omgevingsverordening, kunnen we borgen dat we in de directe omgeving van N2000-gebieden drukfactoren kunnen verminderen. <u>Juridische borging</u> Het is mogelijk om overgangsgebieden in de provinciale omgevingsverordening op te nemen en via instructieregels (omgevingsverordening) te bepalen dat deze worden opgenomen in omgevingsplannen en te bepalen welke regels daarvoor gelden. Deze omgevingsplannen moeten worden aangepast op basis van de instructieregels. Hiervoor kan de provincie een termijn stellen. Bestaande functies schrappen kan zeer waarschijnlijk niet zonder nadeelcompensatie. Het juridisch verankeren van overgangsgebieden is dus mogelijk. Wel dient er rekening mee te worden gehouden dat dit traject veel tijd kost. Eerst moet de verordening worden aangepast (doorlooptijd minimaal een jaar) en vervolgens dienen de omgevingsplannen te worden aangepast. Hierbij is participatie verplicht. Tegen het aanpassen van de verordening en omgevingsplan staan ook rechtsmiddelen open. Hoe groter de impact van de instructieregels en de aan te passen omgevingsplannen op rechten en verworvenheden in de bestaande situatie des te groter zal het verzet daartegen zijn. Voorafgaand aan dit aanpassingstraject van Omgevingsverordening en omgevingsplannen dient duidelijk zijn wat de provincie Zuid-

	Holland wil regelen. <u>Wat</u> (taken/bevoegdheden of activiteiten) wil de provincie door <u>wie</u> (gemeente/waterschappen als bevoegd gezag of burgers/ bedrijven) laten doen of juist niet meer laten doen. Zolang dat niet duidelijk is, kan de verordening niet concreet worden uitgewerkt.
Timing <i>Op welke termijn kunnen wij deze maatregel invoeren, en wanneer gaan we daarvan de (eerste) effecten zien?</i>	Planning zoals voorgesteld voor Herziening Omgevingsbeleid 2025: • Herziening 2025: ambitie opnemen in Omgevingsvisie dat er toegewerkt wordt naar het nemen van maatregelen buiten de N2000-gebieden. Op dit moment is de manier waarop (dus bijv. met zones rondom N2000-gebieden) nog niet helder. <u>Let op:</u> met enkel het vastleggen van deze ambitie kunnen er nog niet direct maatregelen worden genomen. Hiervoor moeten ook instrumenten en middelen beschikbaar worden gesteld zodat o.b.v. vrijwilligheid maatregelen getroffen kunnen worden. • Verwachting Omgevingsbeleid 2026: mocht uit het OER blijken dat zones goed helpen bij het treffen van maatregelen buiten de N2000-gebieden dan kunnen we toewerken naar beleid voor het aanstellen van overgangsgebieden in Omgevingsprogramma en -verordening. Dit vergt echt heel veel tijd en participatie (zoals bij juridische borging omschreven). Daarmee wordt het nemen van maatregelen ook afdwingbaar.
Relatie tot andere thema's <i>Hoe verhoudt deze maatregel zich tot andere publieke thema's, zoals klimaat, voedselzekerheid, water, gezondheid (q-koorts), luchtkwaliteit, etc.</i> <i>Als de maatregel effectief is op deze thema's of drukfactoren geef dan zo concreet mogelijk aan wat het effect dan kan zijn.</i>	Overgangsgebieden hebben veel koppelkansen, onder andere voor: • Klimaat: voor het verminderen van de drukfactor "onvoldoende waterkwantiteit" is het van belang dat het peil wordt opgezet. Dit draagt in veenweidegebied bij aan het tegengaan van bodemdaling en het vasthouden van CO2 uit veen. • Waterbeschikbaarheid: meer waterbergingen rondom N2000-gebied heeft een positief effect op waterbeschikbaarheid. • Wateronttrekkingen achter het duin heeft effect op de grondwaterstand van grondwaterafhankelijke habitattypen binnen N2000-gebieden. Peilopzet rondom N2000 zorgt ervoor dat het grondwaterpeil in het N2000-gebied minder snel uitzakt. Inrichting van waterbergingen zorgt er voor dat water onttrokken wordt uit een centraal punt en niet meer uit alle sloten. Daarnaast is efficiënter omgaan met beschikbaar water van groot belang. • Gezondheid: uit het PlanMER voor het NPLG blijkt dat overgangsgebieden een positief effect hebben op de milieukwaliteit en gezondheid. • Recreatie: voor het verminderen van deze drukfactor binnen het N2000-gebied is het realiseren van meer / alternatieve recreatiegebieden buiten de begrenzing essentieel (zie bijvoorbeeld Mient Kooltuin). Dit draagt bij aan het verruimen van de recreatiemogelijkheden binnen de provincie. • Landbouw: voor een groot deel zullen de maatregelen binnen overgangsgebieden een extensievere

	landbouw verlangen, dit heeft een effect op het verdienvermogen van agrariërs (zie ook PlanMER). Financiële compensatie hiervoor kan worden gevonden in bijvoorbeeld de vorm van nadeelcompensatie en de herwaardering van gronden. Tegelijkertijd kunnen overgangsgebieden kansen bieden voor een verduurzaming van de landbouw.
Relatie tot staand beleid PZH <i>Beschrijf kort wat op dit moment het bestaande beleid is en hoe deze maatregel daar een aanvulling op is.</i>	De provincie is verplicht om maatregelen te nemen om de instandhoudingsdoelen uit de N2000-aanwijzingsbesluiten te halen. Deze maatregelen worden geborgd in de N2000-beheerplannen en worden tot nu toe vooral uitgevoerd binnen de begrenzing. Het instellen van overgangsgebieden is een aanvulling om ook de mogelijkheid te creëren om buiten de begrenzing in een bepaalde zonering maatregelen te nemen die bijdragen aan het halen van de instandhoudingsdoelen. Het verminderen van de drukfactoren buiten de N2000-gebieden is noodzakelijk voor het behalen van de instandhoudingsdoelen. De overgangsgebieden kunnen daarbij een belangrijke rol spelen.
Landelijk/politiek draagvlak <i>Hoe verhoudt deze maatregel zich tot wat op rijksniveau en in andere provincies al is voorgesteld/ gebeurt.</i>	Voorheen was deze maatregel een structurerende keuze in het NPLG, met het vallen van het NPLG is de term overgangsgebieden wat naar de achtergrond geschoven. Desondanks is in Zuid-Holland wel nagedacht over de instandhoudingsdoelen van de N2000-gebieden en wat daarvoor nodig is: een afname van de drukfactoren waarvoor ook maatregelen nodig zijn buiten de N2000-gebieden. Naast deze aanpak van Zuid-Holland lopen er ook op Rijksniveau en bij andere provincies dergelijke trajecten: - Landelijk loopt het traject 'Koepelproject Overgangsgebieden' (in opdracht van het ministerie van LNV). Zuid-Holland is hier als luisterend oor aangesloten en de gemeenten Wassenaar is als deelnemer in dit traject aangesloten met het overgangsgebied Mient Kooltuin. Dit traject is bedoeld om ervaringen te delen tussen provincies hoe overgangsgebieden in de uitvoering kunnen werken, hoe je dit oppakt in je gebiedsproces en welk instrumentarium (beleid, middelen, capaciteit, stakeholders, etc.) hierbij nodig is. - Aangenomen motie lid Podt (D66) over het ondersteunen van decentrale overheden bij het voorbereiden van de acute inzet van ruimtelijke instrumenten. - Sinds de stikstofuitspraken van december merk je dat andere provincies ook meer openlijk aan het toewerken zijn naar zonering. Bijvoorbeeld de provincie Gelderland: Gelderland wil zones met drastisch minder stikstof rond Veluwe (NOS) Daarnaast vindt er een ambtelijk overleg plaats tussen de provincies Gelderland, Utrecht, Noord-Brabant, Overijssel en Zuid-Holland om ambtelijk en informatief te sparren over ieders plannen rondom zonering. Dit is mede van belang voor de N2000-gebieden die over of grenzend aan de provinciegrenzen liggen.

Maatschappelijk draagvlak	In het Versnellingsakkoord een Duurzaam Evenwicht (2021) staat het volgende over overgangsgebieden:
Wat is onze taxatie van het draagvlak voor deze maatregel bij (belangrijke) stakeholders? Bv. is dit in lijn met de voorstellen in het Versnellingsakkoord een Duurzaam Evenwicht?	“Om natuurdoelen gegarandeerd en sneller te halen, zijn meer investeringen nodig in de versterking van natuur, natuurinclusieve landbouw en hydrologie in de overgangszones rondom overbelaste Natura 2000-gebieden. [...] Hiermee creëren we ruimte voor het inzetten van de overige investeringen, gericht op: a. Het versneld afronden van het Nationaal Natuur Netwerk, voor zover benodigd voor Natura 2000-gebieden. b. Het versterken van de overgangsgebieden door aanvullende inzet op robuuste natuur, natuurinclusieve landbouw, het realiseren van de bossenstrategie en hydrologische maatregelen om tot minder droogtegevoelige systemen te komen. c. Ruimtelijke sturing, waarbij in de overgangsgebieden zoveel mogelijk wordt ingezet op (het versterken van) natuurinclusieve landbouw. Dit betekent dat een belangrijk deel van deze investeringen landen op het boerenbedrijf.” Unie van Waterschappen (UvW) dringen in een brief aan de MC Economie & Natuurherstel aan op een geborgde aanpak stikstof en natuur. In deze brief geven de waterschappen aan een bijdrage te willen leveren aan het toewerken naar natuurherstel en dat zones rondom N2000-gebieden hier een goede bijdrage aan kunnen leveren: “Het (grond)watersysteem binnen en buiten natuurgebieden is met elkaar verbonden. Om de maatregelen werkelijk effectief te laten zijn, is het ook belangrijk om te werken aan systeemherstel in de gebieden rondom de Natura 2000-gebieden.” Agrarisch draagvlak: naast dat overgangsgebieden een effect kunnen hebben op het verdienvermogen van agrarische ondernemers, kunnen overgangsgebieden ook kansen bieden. LTO geeft aan dat overgangsgebieden als kans de volgende randvoorwaarden hebben; een vrijwillige deelname, volledige compensatie en de garantie dat landbouwgrond ook in de toekomst landbouwgrond blijft (LTO).
Uitvoerbaarheid Zijn er risico's in de uitvoering van deze maatregel, bijvoorbeeld ten aanzien van beschikbare capaciteit, competenties, (verwachte) naleving en het toezicht daarop?	Hierover bestaat nog onduidelijkheid, dit is mede afhankelijk van de variant die wordt gekozen; zones waarin drukfactoren worden gereduceerd op basis van <u>vrijwilligheid</u> of op basis van <u>beperkingen</u>. De verwachting is dat bij de variant 'vrijwilligheid' meer draagvlak is bij de gebiedspartners en minder capaciteit nodig van de provincie om tot uitvoering van de maatregel te komen. De verwachting bij de variant 'beperkingen' is dat er minder draagvlak zal zijn bij de gebiedspartners en er meer capaciteit (o.a. handhaving) nodig is om de maatregelen daadwerkelijk uit te voeren. Daarnaast kost het tijd omdat het aanpassing van beleid vraagt en uitgebreide participatie indien het in de verordening wordt vastgelegd. Ook zijn de financiële consequenties nog niet in beeld en

	zijn er dus ook nog geen middelen voor beschikbaar gesteld.
Financiële onderbouwing <i>Indicatie van de omvang van de kosten en wijze waarop deze worden gefinancierd tussen rijk, provincie en sector</i>	Niet duidelijk, afhankelijk van de grootte van de zone en de variant vrijwilligheid of beperkingen. Er lopen gesprekken met het Rijk over nadeelcompensatie (bergboerenregeling/probleemgebiedenbeleid) in overgangsgebieden en welke middelen onder het Agrarisch Natuurbeheer (ANB) nog meer beschikbaar worden gesteld voor maatregelen binnen overgangsgebieden. Daarnaast is het ook belangrijk om middelen te reserveren voor de herwaardering van agrarische gronden en voor het treffen van maatregelen voor de waterkwantiteit en -kwaliteit (voor zover dit niet gefinancierd kan worden met middelen uit het ANB). Voor de uiteindelijke uitvoering van de maatregel is het van belang dat er voorafgaand een maatschappelijke kosten en batenanalyse (MKBA) wordt uitgevoerd.
Nodig vanuit het Rijk of EU <i>Wat heeft de provincie nodig vanuit het Rijk (beleidsmatig, juridisch, financieel) om deze maatregel mogelijk te maken? Idem EU</i>	• Financiële middelen vanuit het Rijk: voor als er bepaalde beperkingen worden opgelegd in de overgangsgebieden dan moeten we hiervoor compenseren (nadeelcompensatie). Hiervoor hebben we op dit moment geen middelen. • Goedkeuring door Europa van het instrument dat herwaardering van gronden bij agrarisch medegebruik (in de overgangsgebieden) mogelijk maakt zonder dat dit als staatssteun wordt gekwalificeerd. • Steun/draagvlak vanuit het Rijk voor het realiseren van overgangsgebieden voor alle drukfactoren, waarbij geen kaders gelden voor welke drukfactoren de overgangsgebieden moeten dienen. In ZH is het bijvoorbeeld belangrijk om een overgangsgebied in te richten voor exoten en hydrologie, terwijl het bij andere provincies weer om andere drukfactoren kan gaan.
Nodig van stakeholders <i>Welke positieve bijdrage kunnen stakeholders leveren om de effectiviteit van deze maatregel te ondersteunen?</i>	Dit hangt af van het uiteindelijke beleid. Indien er zones rondom N2000-gebieden worden opgenomen in de omgevingsverordening vraagt dit medewerking/aanpassing voor het reduceren van drukfactoren van onder andere: • Gemeenten • Waterschappen • Terreinbeherende organisaties • Agrariërs • Agrarische collectieven
Processtappen ter invoering <i>Beschrijf wat we nog nader willen uitzoeken en uitwerken, waar afhankelijkheden liggen, en welke besluiten PS/GS moeten nemen ter</i>	Processtappen Herziening Omgevingsbeleid 2025 • Mei/Juni 2025: Uitkomsten traject OER • 15 juli 2025: Ontwerp Herziening en OER in GS • Voorjaar 2026: Vaststelling Herziening 2025 in GS • Voor de zomer 2026: Vaststelling Herziening 2025 in PS Let op: In de Herziening 2025 wordt enkel de ambitie opgenomen in de Omgevingsvisie om maatregelen buiten de N2000-gebieden te nemen. Dit betekent dat er nog geen zones worden opgenomen in de verordening en maatregelen enkel nog

<i>invoering, en op welke termijn?</i>	op vrijwillige basis kunnen worden uitgevoerd (indien de middelen en instrumenten beschikbaar zijn). Parallel proces Overgangsgebieden • Q2 2025: Per N2000-gebied de drukfactoren op de kaart zetten en opnemen in gebiedsplannen van het ZH-PLG. Met daarbij mogelijke maatregelen die getroffen kunnen worden voor de aanpak van drukfactoren.
--	--

3. Strategisch grondbeleid

Thema	Vragen
Maatregel	Strategische Grondverwerving. Met strategische grondverwerving is het mogelijk om op vrijwillige basis onroerende zaken aan te kopen voordat, of vooruitlopend op het definitief worden van een opgave en daaraan gekoppeld budget. De maatregel kan reactief worden ingezet (ingaan op aanbod vanuit te markt) of pro-actief (actief de markt verkennen waar de meest prioritaire locaties zijn om als provincie grondpositie in te willen nemen). Strategische grondverwerving is niet in eerste instantie een maatregel die per definitie leidt tot stikstofreductie. Stikstofreductie kan hier wel mee bereikt worden, maar is afhankelijk van het intrekken van de toestemmingsverlening die hiermee gemoeid is. (Wanneer de stikstofruimte uit de vergunning via extern salderen/de stikstofbank wordt ingezet voor andere ontwikkelingen is er geen/zeer beperkt sprake van stikstofreductie.) De inzet hiervan ten behoeve van behoorlijke stikstofreductie zal ook een behoorlijk financiële impuls vragen. Met de huidige budgetten zal de impact beperkt zijn.
Impact op stikstofreductie en natuurherstel (ecologische toets)	Is de provincie eigenaar, dan kan zij als eigenaar maatregelen treffen om emissie en depositie terug te dringen. Soms kan grond voor meerdere doelen tegelijk ingezet worden, zoals peilopzet in combinatie met bepaalde natuurdoelen.
Juridische borging en mogelijkheid (juridische toets)	Voor grondverwerving heeft het bestaande instrumentarium niet te worden aangepast. Op dit moment bestaat zelfs de mogelijkheid om tot een bedrag van 5.1.2b strategische aankopen te doen. De daarmee gemoeide bedragen komen ten laste van de algemene middelen. Dit is evenwel een tijdelijke faciliteit. Om structureel (en snel) op de markt te kunnen reageren is ook structureel budget nodig.
Timing	Op dit moment wordt gewerkt aan actualisering van de uitvoeringsnota grondbeleid. Verwachting is dat deze eind 2025 door GS wordt vastgesteld. Strategische grondverwerving zoals bovenaan voorgesteld maakt onderdeel uit van de actualisering uitvoeringsnota grondbeleid.
Relatie tot andere thema's	Wat alle veel van de andere maatregelen/thema's met elkaar gemeen hebben is dat ze landen op grond. Er is vaak veranderend grondgebruik nodig om de thema's te realiseren. Grond is zeker in Zuid-Holland een schaars goed. Grondeigendom of zeggenschap over de gebruiksmogelijkheden van grond zijn medebepalend voor de realisatie van andere publieke thema's.
Relatie tot staand	Het bestaande beleid is dat met grondverwerving wordt gestart nadat

beleid PZH	daar opdracht voor wordt verleend en budget beschikbaar is gesteld. Over het algemeen is daarmee ook geografisch aangeduid binnen welke begrenzing de aankopen plaats dienen te vinden. In aanvulling hierop heeft GS de mogelijkheid om tot een bedrag van 5.1.2b per jaar (eenmalig verhoogd tot 5.1.2b voor de periode 2024-2026) te besluiten om ten laste van de algemene middelen strategische aankopen te doen. Dit zijn aankopen waarvan verwacht wordt dat binnen een periode van 5 jaar een opdracht en budget beschikbaar zal komen. Tijdelijk is ook het ZH-PLG budget 5.1.2i,5.2.1 beschikbaar geweest om strategische/anticiperende aankopen te doen om daarmee de verschillende gebiedsprocessen op gang te brengen. Voortschrijdend inzicht leert dat het programma de middelen niet langer voor grondverwerving in wil zetten.
Landelijk/politiek draagvlak	Veel andere provincies beschikken over een structureel budget om strategische aankopen te doen. Op rijksniveau is er de nationale grondbank (NGB). Indien er een aankoopmogelijkheid voordoet kan het rijk verzocht worden om die aankoop te doen. Als dat lukt landt de onroerende zaak in de NGB. Zodra een provincie de onroerende zaak in wil zetten voor doelrealisatie moet de onroerende zaak van de NGB worden overgenomen (ten aanschafwaarde). Strategische grondverwerving heeft ook relatie met nationale en provinciale beëindigingsregelingen. De meeste van deze beëindigingsregelingen omvatten een vergoeding voor (sloop van) gebouwen, maar bieden geen ruimte om grondeigendom te kopen/vergoeden. Een strategische aankoopmogelijkheid zou de mogelijkheid bieden aan een ondernemers om niet alleen te stoppen maar ook zijn volledige eigendom van de hand te doen.
Maatschappelijk draagvlak	Strategische grondaankopen kunnen in hoge mate bijdragen aan gebiedsprocessen. Hoe groter de provinciale voorraad grond binnen een gebiedsproces hoe succesvoller over het algemeen het gebiedsproces zal zijn.
Uitvoerbaarheid	Als gebouwen worden verworven is er altijd risico op waardeverlies. In mindere mate geldt dit voor grond, vanwege de eerder aangeduide schaarste. Desalniettemin kan het voorkomen dat grond wordt aangekocht die later toch niet inzetbaar blijkt te zijn. Dit risico kan beperkt worden door in te zetten op doelrealisatie op eigen gronden in plaats van de meest optimale locatie.
Financiële onderbouwing	Het rijk heeft aangegeven dat er geen middelen beschikbaar zijn voor grondverwerving. Andere provincies hebben budgetten beschikbaar oplopend tot € 100 mln.
Nodig vanuit het Rijk of EU	niks

Nodig van stakeholders	Als stakeholders als gemeenten, waterschappen, hoogheemraadschappen op gelijke wijze als de provincie bereid zijn hun eigendommen in te zetten in gebiedsprocessen zal dit versnellend kunnen werken. Nog belangrijker is dat met stakeholders afspraken worden gemaakt dat slechts 1 partij bij een aan te kopen eigenaar langs gaat.
Processtappen ter invoering	Nadere uitwerking van afwegingskader ten aanzien van aankoop, tijdelijk beheer en financiële inbedding.
Juridisch instrumentarium tbv strategisch grondbeleid	Geen extra of nieuw instrument nodig.

4. Natuurlijke stoppers

Thema	Vragen
Maatregel	Opkopen van natuurlijke stoppers om zo de productierechten van stoppende melkveehouders uit de markt te halen. Naar verwachting stopt binnen 10 jaar 30%, bijvoorbeeld wegens het ontbreken van opvolging. We willen onderzoeken of we de ruimte die hierdoor ontstaat kunnen inzetten voor stikstofreductie. We onderzoeken daarvoor het juiste instrument. Mogelijkerwijs kan hiervoor het vestigen van een voorkeursrecht worden ingezet al is daarvoor vermoedelijk een verruiming van de mogelijkheden tot het vestigen van voorkeursrecht op agrarische grond nodig. Daarnaast willen we ook kijken in hoeverre we eventueel NOx partijen kunnen/willen opkopen en wat dit aan stikstofreductie kan opleveren. NB: op dit moment zijn wij ambtelijk aan het bekijken of en hoe dit voorkeursrecht kan worden ingezet. Het is al wel duidelijk dat dit een intensief en tijdrovend instrument is om te hanteren. In het afgelopen decennium is hier niet mee gewerkt in de provincie. Gemeenten hebben hier meer ervaring mee – uitvraag wordt gedaan om te kijken wat we van hun aanpak kunnen leren.
Impact op stikstofreductie en natuurherstel (ecologische toets)	Van alle melkveehouders stopt gemiddeld zo'n 3% op jaarbasis. Dit zijn vaak de iets kleinere bedrijven. Indien de bedrijven van alle stoppers aangekocht zouden kunnen worden, is de verwachting dat hiermee maximaal 1,5-2,5% van de ammoniak-emissie uit de melkveehouderij kan worden gereduceerd. Door deze bedrijven uit de markt te halen leidt dit jaarlijks tot een emissiedaling van 1,5-2,5%. Daarbij kan de aangekochte grond worden ingezet om extensivering mogelijk te maken voor de blijvende agrariërs. Al dan niet in combinatie met herwaardering van de grond t.b.v. de inzet voor andere doelen voor Water, Klimaat en Natuur (denk aan Groen Blauwe Dooradering, verhogen grondwaterstand, boerenlandvogels en verbetering waterkwaliteit). Aangekochte grond kan (hergewaardeerd) worden teruggeleverd (via verkoop of duurzame pacht) aan agrariërs. Door dit als Provincie slim te doen (kavelruil) leidt dit tot significante versterking van de landbouwstructuur (vergroting huiskavels, minder percelen op grote afstand van het bedrijf). Hierdoor wordt beweiding gestimuleerd. Dit leidt tot aanvullende stikstofreductie. Structuurversterking reduceert bovendien de belasting/verkeersdruk van/op kwetsbare weginfrastructuur in de veenweidegebieden. Structuurversterking heeft grote bedrijfseconomische voordelen voor agrariërs (efficiency). Zeker in gebieden waar de landbouwstructuur de afgelopen jaren is verslechterd. Versterking van de landbouwstructuur maakt bedrijven toekomstbestendiger en geeft

	hen meer slagkracht om (verder) te verduurzamen.
Juridische borging en mogelijkheid (juridische toets)	De vergoeding die de provincie betaalt voor het stoppen van agrarische bedrijven t.b.v. extensiveren andere bedrijven en stikstofreductie komt neer op een vergoeding voor de sluiting van de productiecapaciteit. Dit merkt de Europese Commissie aan als staatssteun. Een op te stellen provinciale beëindigingsregeling om natuurlijke stoppers op te kopen zal ter goedkeuring aan de Commissie moeten worden voorgelegd. In dat geval toetst de Commissie de regeling aan de voorwaarden van de 'Richtsnoeren voor staatssteun in de landbouwsector'. De Commissie heeft verschillende regelingen goedgekeurd, zoals de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties en de Regeling provinciale gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (ook wel Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties). Hierover heeft tussen het Ministerie van LNV en de Europese Commissie intensief overleg plaatsgevonden, zodat de randvoorwaarden (en risico's) voor staatssteun voor de sluiting van productiecapaciteit bekend zijn. Pels Rijcken heeft in dit verband meerdere adviezen gegeven. De Europese staatssteunregels zijn de afgelopen twee jaar ongewijzigd gebleven.
Timing	Afhankelijk van de snelheid waarmee natuurlijke stoppers ook daadwerkelijk besluiten te stoppen en of we de mogelijkheid hebben om hier het voorkeursrecht op in te zetten.
Relatie tot andere thema's	Boerenlandvogels Waterkwaliteit Bodemdaling/verhogen grondwaterstand veenweiden Grondbeleid
Relatie tot staand beleid PZH	Er is geen staand beleid op dit moment. Voor het stimuleren van o.a. weidegang (en reductie emissie ammoniak) loopt er momenteel een GLB-openstelling productieve investeringen: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/prb-2024-17664.html Voor versterking van de landbouwstructuur heeft PZH reeds een aparte subsidieregeling: https://www.zuid-holland.nl/online-regelen/subsidies/subsidies/groen-subsidie-2-2-agrarische-structuurversterking/
Landelijk/politiek draagvlak	Er zijn een aantal landelijke maatregelen voor het uitkopen van agrariërs, zoals de LBV(+). Daarnaast wordt er ook gewerkt aan een provinciale beëindigingsregeling.
Maatschappelijk draagvlak	Draagvlak onder agrariërs zal niet heel groot zijn als de vergoeding die stoppende boeren kunnen ontvangen te beperkt is (niet de

	marktwaarde) i.v.m. staatssteunregels. Het draagvlak kan vergroot worden als Provincie helder aangeeft welke doelen met de aankoop ingevuld worden. Zeker als daarbij ook de impuls ten aanzien van de landbouwstructuur wordt geadresseerd.
Uitvoerbaarheid	Gaat heel veel werk opleveren voor grondzaken, op dit moment is daar de capaciteit en kennis nog niet voor beschikbaar.
Financiële onderbouwing	Het opkopen van agrariërs kost veel geld. Van de 1000 melkveebedrijven in Zuid-Holland zou het gaan om ong. 30 bedrijven per jaar. Met een gemiddelde waarde van 5.1.2b per agrariër leidt dat snel tot een hele hoge kostenpost, daarvoor hebben we als provincie niet de middelen. De beperkingen die voorkomen uit zowel de moeilijkheden rondom de inzet van voorkeursrecht (langdurig) als de benodigde financiële onderbouwing beperken onze provinciale inzet hierop.
Nodig vanuit het Rijk of EU	Financiële middelen om dit mogelijk te maken.
Nodig van stakeholders	Achter het plan gaan staan om op deze manier een duurzaam toekomst perspectief te kunnen bieden aan de blijvende agrariërs.
Processtappen ter invoering	

1. Inleiding

Als Zuid-Holland op slot zit, zit Nederland op slot. Nu hier de economie, woningbouw en verduurzaming van de industrie en landbouw stilvallen heeft dat immense gevolgen voor de toekomstbestendigheid en innovatiekracht van ons land. Het is dus van het grootste belang dat het Rijk maatregelen treft om de natuur te herstellen, en dus Nederland van het slot te halen, daarbij oog hebbende voor maatregelen die ook Zuid-Holland met haar unieke karakter vooruithelpen.

In onze provincie vindt over de volle breedte een uitzonderlijke stapeling van fysieke en sociale uitdagingen plaats, terwijl in geen enkele provincie de druk op de beperkte beschikbare ruimte zo groot als in Zuid-Holland. Met onze duinen, delta en veenweiden hebben wij een uniek landschap in Nederland.

Het gaat te ver om alle unieke opgaven van Zuid-Holland in zijn volledigheid hier op te sommen. Wat vaststaat, is dat onze economie en industrie van lokaal, regionaal, nationaal en internationaal belang en speelt ze een cruciale rol in de energietransitie en de reductie van CO₂. Kijken we naar het sociale domein, dan zien we dat in onze steden en dorpen de brede welvaart het meeste onder druk staat van heel Nederland. De voorziening in eerste levensbehoeften – huisvesting, voeding en kleding – is niet voor iedere inwoner vanzelfsprekend. Op kwetsbare grond moeten we hier een kwart van de woningbouwopgave realiseren. Dat is een van de grote opgaven die nu ongenadig hard wordt geraakt door de recente stikstofuitspraken. Oplossingen voor alle grote opgaven lijken verder weg dan ook. Zuid-Holland is lamgelegd. De druk op de ruimte én de samenhang van alle vraagstukken in de provincie zijn dermate groot, dat louter sectorale oplossingen niet helpen. Alleen integrale oplossingen van het Rijk en de provincie samen kunnen Zuid-Holland van het slot halen.

Wat de rol van de provincie Zuid-Holland daarin zelf betreft, is die slechts klein. Met de grootste inspanning en maatregelen kan de provincie zelf wellicht 10 procent van de stikstofopgave oplossen. Voor minimaal de overige 90 procent is Zuid-Holland afhankelijk van een daadkrachtig Rijk met generieke maatregelen. Als effectieve reductiemaatregel wordt vaak opgeroepen om de veestapel te halveren. Al zouden we in Zuid-Holland onze relatief kleine veestapel fors inkrimpen, levert dat voor onze provincie maar een minimale bijdrage aan de stikstofreductie op. Dat onderschrijft nog maar eens hoe belangrijk het is dat wij onze uitzonderlijke positie onder de aandacht brengen bij andere overheden en partners.

Leeswijzer

Hieronder duiden we aan de hand van drie thema's het belang van Zuid-Holland voor Nederland, maar ook welke uitdagingen en knelpunten die thema's kennen. In paragraaf 2 komen Economie, innovatie en strategische autonomie inclusief onze innovatieve glastuinbouw aan bod. In paragraaf 3 volgt Woningbouw en vitale infrastructuur en in paragraaf 4 Verduurzaming. Tot slot schetsen we in paragraaf 5 hoe we de uitdagingen en knelpunten als provincie, samen met het Rijk, aan willen pakken.

2. Economie, innovatie en strategische autonomie

Zuid-Holland is de drijvende kracht achter de Nederlandse economie; bijna een kwart van het nationaal verdienvermogen komt uit Zuid-Holland. Toch neemt de groei van onze economie af

en vraagt het om transitie en stimulatie. Stilstand van onze economie betekent dat de motor van de Nederlandse economie vastloopt.

Zuid-Holland is cruciaal voor Nederland en Europa vanwege zijn haven, glastuinbouw en landbouw, bedrijven en kennisinstellingen. De Rotterdamse Haven brengt voor heel Nederland een werkgelegenheid van meer dan 500.000 arbeidsplaatsen en een toegevoegde waarde van ruim 60 miljard euro met zich mee. Daarnaast is de haven met haar basisindustrie essentieel voor de strategische autonomie van Nederland en Europa. 's Werelds grootste glastuinbouwcluster ligt in Zuid-Holland en is een koploper in de wereld. In combinatie met onze sterke en innovatieve landbouwsector draagt dit met hoogwaardige productie en kennis bij aan strategische voedselzekerheid. Zuid-Hollandse bedrijven en kennisinstellingen dragen jaarlijks 3,5 miljard euro bij aan research en development en zo aan een innovatief en weerbaar Nederland met sterke posities in sleuteltechnologieën.

We zien in onze provincie echter ook de andere kant van de medaille; onze inwoners hebben te maken met een slechte luchtkwaliteit en vervuiling van PFAS. Zuid-Holland scoort landelijk het laagst als het gaat om levensverwachting in goed ervaren gezondheid en kent grote gezondheidsverschillen tussen gebieden onderling.

Daarnaast zien we, ondanks de potentie die er is, dat de groei in de Zuid-Hollandse economie dus achterblijft. En dat is slecht voor heel het land. Zo dreigen **investeringen in de haven stil te vallen**. Uit cijfers van Deltalinqs blijkt dat meer dan 70 procent van de bedrijven aangeeft dat investeringen in de Rotterdamse Haven in gevaar zijn. Het gaat hierbij om 7 miljard euro aan uitgevoerde en lopende projecten en ruim 11 miljard euro aan geplande investeringen. Tegelijkertijd zien we dat ook de innovaties en doorontwikkelingen in de land- en tuinbouw dreigen stil te vallen.

Dat komt door een stapeling van problematiek rondom **stikstof, beschikbaarheid van duurzame energie en netcongestie**. Bedrijven krijgen geen vergunningen en/of ruimte op het elektriciteitsnet. Dit zijn cruciale vestigingsfactoren: zonder deze eerste vereisten verdwijnen investeringen in bedrijvigheid, groei en toekomstbestendigheid van de Zuid-Hollandse economie. Ook is er fysiek en qua regelgeving meer ruimte nodig voor energie en innovatie.

3. Woningbouw en vitale infrastructuur

Nederland zit in een wooncrisis. Als de woningbouw in Zuid-Holland stilvalt, raakt dat heel woningzoekend Nederland. Dat komt omdat er met bijna een kwart miljoen woningen bijna een kwart van de nationale woningbouw-opgave tot 2030 in onze provincie ligt. Daar komt bij dat in geen enkele provincie de druk op de beschikbare ruimte zo groot is als in Zuid-Holland en de bodemdaling in het westen groot is.

Zonder natuurvergunningen en de juiste randvoorwaarden gaat er helaas in Zuid-Holland geen schop in de grond voor de bouw van woningen. Knelpunten die al langer spelen, worden versterkt door de stikstofproblematiek. Zo **blokkeert netcongestie ook de woningbouw**. De verzwaring van het elektriciteitsnet loopt al jaren achter en is nog complexer geworden door de stikstofproblematiek. Daarnaast staat de **beschikbaarheid van drinkwater onder druk**. Zonder deze randvoorwaarden wordt de nationale (woning)bouwopgave niet gerealiseerd.

Ook is goede infrastructuur van cruciaal belang voor Zuid-Holland en de woningbouw. Er is een goede ontsluiting van wijken nodig en voor woon-werk verkeer. Zo is er langs de Oude Lijn (spoorlijn Leiden-Dordrecht) de bouw van ruim 170.000 woningen geprogrammeerd. Door de recente ontwikkelingen rondom natuurherstel en stikstofreductie lopen bouwvergunningen dus vast en stagneert ook de bouw en het onderhoud van infrastructuur.

4. Verduurzaming en CO₂-reductie

Zuid-Holland is dé plek om grote stappen te zetten in de reductie van de **nationale CO₂-uitstoot**. Onze provincie kent namelijk de potentie om 40 procent van de nationale CO₂-reductiedoelstelling voor 2030 te realiseren en er worden stappen gezet richting 100 procent klimaatneutraliteit in 2050. Er is veel gesproken, investeringen liggen klaar en bedrijven starten nu allemaal projecten om de transitie daadwerkelijk te maken.

Omdat er **geen stikstofruimte** is voor de **benodigde vergunningverlening**, zet dit een rem op innoverende oplossingen voor de industrie en haar reductie van CO₂-emissies. Zelfs als er weer vergunningen kunnen worden gegeven, wordt de benodigde elektrificatie van het Havenindustriële Complex in Rotterdam geremd door het **ontbreken van een voortvarende aanpak van netcongestie**.

De industrie in de Rotterdamse Haven is verantwoordelijk voor slechts 1 procent van de gemiddelde stikstofdepositie. Daar komt bij dat uit cijfers van de DCMR blijkt dat de NO_x-uitstoot van de industrie in de Rotterdamse Haven de afgelopen 15 jaar met 60 procent is gereduceerd. Een stevig pakket aan Rijksmaatregelen is **onmisbaar** om de potentie van deze sector te verzilveren.

Ook de landbouw wil verduurzamen maar wordt daarin belemmerd. De stikstofproblematiek **vertraagt landbouwinnovaties**, terwijl deze juist nu juist hard nodig zijn.

Hoe wij de problemen als provincie, samen met het Rijk aan willen pakken (Boodschap/lobby aan het Rijk)

Ons voorstel is om een gezamenlijke lobbyboodschap richting het Rijk vast te houden om te voorkomen dat we als provincies onderling worden uitgespeeld. Dit is ook inzet richting de ministeriële commissie van de bestuurlijke kopgroep van het IPO. In het dikgedrukt zijn de lobbyboodschappen weergegeven. Niet-dikgedrukt zijn toelichtingen.

- **Naast de maatregelen die we als Zuid-Holland nemen zijn generieke geborgde maatregelen van het Rijk cruciaal, waardoor stikstofreductie wordt bewerkstelligd, verslechtering van Natura 2000-gebieden wordt tegengegaan en de impasse bij vergunningverlening wordt doorbroken.**
 - Voor deze borging is inzet op emissiereductie en de uitwerking van doelsturing belangrijk. De verlenging van de legalisatietermijn voor de PAS-melders moet gepaard gaan met een geborgd pakket aan aanvullende maatregelen.
- **Naast een geborgd maatregelenpakket moet het Rijk inzetten op een overstijgende aanpak om vergunningverlening te vergemakkelijken: hiervoor is het aanpassen van de rekenkundige ondergrens van 1 mol geschikt.**

- Hiermee verschuift de inzet op elk individueel project naar een aanpak van de deken. Met de invoering van de rekenkundige ondergrens/ het invoeren van een drempelwaarde van 1 mol zullen ook de meeste PAS-melders geholpen zijn.
- Dit kan echter alleen wanneer de invoering gepaard gaat met een stevig geborgd maatregelenpakket waardoor voldoende stikstofreductie wordt bewerkstelligd.
- **Wij steunen de inzet van de minister van LNV om bedrijfsspecifieke doelen uit te werken en te sturen op emissies in plaats van op depositie.**
 - Deze inzet bij vergunningverlening zorgt voor een helder tijdspad voor ondernemers en duidelijke bedrijfsspecifieke doelen; ook moet er duidelijkheid worden gegeven over de sturingsvorm: normeren of beprijzen. Dit zorgt voor juridische zekerheid over geborgde emissiedaling.
 - Voor het overschakelen van depositie naar emissie is een geborgd maatregelenpakket en wettelijk instrumentarium een randvoorwaarde
- **De provincies kunnen en willen de helpende hand bieden en hun bijdrage leveren aan het stikstofprobleem. De provincies kunnen dit echter niet alleen; het Rijk staat aan de lat.**
 - Het Interprovinciaal overleg zal namens de provincies het gesprek aangaan met de onlangs gevormde Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel.
 - Met deze samenwerking willen de provincies een actieve en constructieve rol spelen in het vinden van oplossingen voor de uitdagingen rondom economie en natuurherstel. Tegelijkertijd verwachten we dat het Rijk serieus werk maakt van een geborgd pakket aan generieke maatregelen.

D-Memo ter bespreking
Ingediend namens gedeputeerde Van Leeuwen

Contact

5.1.2e

5.1.2e

Datum

18-03-2025

Aan

Gedeputeerde Staten

Onderwerp

Samenhangende aanpak Natuurherstel en Economie (SANE)

Inleiding en doel

Naar aanleiding van recente juridische uitspraken in het stikstofdossier heeft het kabinet de Ministeriele Commissie Economie en Natuurherstel (MCEN) ingericht. Begin april wil de Ministeriële Commissie haar plan presenteren. Deze maand ontwikkelt de provincie daarom een Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie (SANE).

In dit D-memo ontvangt u een update over de voortgang van de Samenhangende Aanpak. In de bijlage treft u de volgende documenten aan:

1. Brede Verhaal van Zuid-Holland (bijlage 1a, 1b)

- a. Een nieuwe versie van het Brede Verhaal van Zuid-Holland. Deze is aangescherpt naar aanleiding van het gesprek in GS van 11 maart.
- b. Dit brede verhaal is ook gevat in een overzichtelijke presentatie aan de hand waarvan het verhaal goed kan worden verteld.

2. Maatregelen (bijlage 2a, 2b)

In de bijlage het herziene maatregelenpakket met daarbij een aantal opmerkingen

- a. De provinciale maatregelen.
- b. De maatregelen voor het rijk. Dit is alleen de opsomming, de inhoud volgt. Zoals eerder besproken denken we aan het volgende:
 - Scheiding NOX-NH3 in beleid om reductiemaatregelen voor NOx te kunnen blijven uitvoeren.
 - Extensiveren nadrukkelijker onderdeel van het beleid.
 - Zero-emissieverplichting voor weg-, water- en woningbouwprojecten om de bouw op projectniveau van het slot te krijgen.
 - Aanpakken staatssteunproblematiek om betere ondersteuning van ondernemers mogelijk te maken.
 - Middelen voor natuurlijke stoppers, strategisch grondbeleid en andere extensiveringsvormen.
 - Emissieplafond ammoniak / bedrijfsspecifieke doelsturing
- c. De groslijst met bestaande maatregelen waar we nu niet op lopen.
- d. Korte terugkoppeling op hoofdlijnen van opbrengst van de gesprekken tussen portefeuillehouder en collega-gedeputeerden.

3. PA-strategie (bijlage 3)

Zie bijlage voor de Public Affairs Strategie.

4. Planning op hoofdlijn (hieronder)

Hieronder de planning op hoofdlijnen met twee nieuwe elementen; het persmoment en de technische commissie:

- Week 17 maart: gesprekken belangrijkste stakeholders
- Week 24 maart: eerste lezing plan van aanpak / maatregelenpakket SANE in GS (25 maart)
- Gesprek Schoof: n.t.b.
- Week 31 maart: Vaststelling plan van aanpak / maatregelenpakket SANE in Gedeputeerde Staten (1 april)
- 4 april een digitaal persmoment
- 9 april: Technische Sessie
- 16 april: Commissie Landelijk Gebied
- 14 mei: Provinciale Staten

To: 5.1.2e [redacted]@portofrotterdam.com [5.1.2e [redacted]@portofrotterdam.com]
From: Mariëtte van Leeuwen
Sent: Wed 3/12/2025 12:07:06 PM
Subject: Uitnodiging Stakeholdersgesprek Stikstof Industrie, Haven, Glastuinbouw en Energie 18 maart 08.00-09.00 uur
Received: Wed 3/12/2025 12:06:00 PM

Geachte 5.1.2e [redacted],

Naar aanleiding van ons eerder/ telefonisch contact nodig ik u uit voor een gesprek met Meindert Stolk en Arne Weverling op 18 maart aanstaande van 08.00 tot 09.00 uur op het Provinciehuis Zuid-Holland.

Recente juridische uitspraken in het stikstofdossier hebben ervoor gezorgd dat economische ontwikkelingen komen stil te liggen. Het Kabinet heeft de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel ingericht, met als doel om op korte termijn een concreet programma uit te werken om Nederland van het stikstofslot te halen en perspectief te bieden aan sectoren die zijn geraakt door de rechterlijke uitspraken. Begin april wil de commissie haar plan presenteren.

De provincie Zuid-Holland maakt zich grote zorgen om de gevolgen van de stikstofproblematiek voor de natuur en economie, waaronder niet in de laatste plaats de haven en industrie, agrarische sector, woningbouwopgave, infrastructuur en andere maatschappelijke vraagstukken. Als motor van de Nederlandse economie voelt de provincie het belang van en de verantwoordelijkheid voor een bijdrage aan een oplossing voor Nederland. In de komende weken Daarom werkt de provincie aan een Samenhangende Aanpak Natuurherstel en Economie. Deze aanpak bespreken we graag met onze cruciale stakeholders.

In het geplande gesprek is ook ruimte voor het verkennen van het gezamenlijk optrekken in de lobby richting het Rijk. Met elkaar kunnen wij een stevige lobby voeren richting het Rijk om een kansrijk perspectief te ontwikkelen, de uitstoot van stikstof te reduceren en daarmee natuurherstel te realiseren.

Kort samengevat ontmoeten we elkaar op 18 maart aanstaande van 08.00 tot 09.00 uur op het Provinciehuis Zuid-Holland. U kunt eventueel ook digitaal deelnemen, na aanmelding ontvang u van ons een Teams link.

Gespreksagenda:

1. Wat kunnen we als provincie doen?
2. Wat vragen we van het Rijk?
3. Gezamenlijke lobby afstemmen

[Aan- of Afmelden](#)

Met vriendelijke groet, namens het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
Mariëtte van Leeuwen en Arne Weverling

provincie
Zuid-Holland

E. 5.1.2e @pzh.nl
W. www.zuid-holland.nl/contact
Krachtig Zuid-Holland